MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

RITA JONČAITĖ
EUROPOS SĄJUNGOS POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS

PASAULIO PREKYBOS ORGANIZACIJA IR JOS ĮTAKA BESIVYSTANČIŲ ŠALIŲ ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ EKSPORTUI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas - docentas dr. Nerijus Udrėnas

Vilnius, 2007

TURINYS

ĮVADAS 3
1. BESIVYSTANČIŲ ŠALIŲ ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI 5
1.1. Ekonomikos kaitos samprata 5
1.2. Politinės ekonomijos ideologijos eksporto klausimais 7
1.2.1. Liberalusis požiūris 7
1.2.2. Nacionalistinis požiūris 9
1.3. Pasaulio Prekybos Organizacija 11
1.3.1. PPO derybų raundai žemės ūkio kausimais 14
1.3.1.1. Dohos derybų raundas 15
1.3.2. ES įtaka pasaulinėje žemės ūkio ir maisto produktų prekybos sistemoje 21
1.3.3. ES prekybos ryšiai su Centrine Amerika ir Rytų Europa 24
1.3.3.1. Europos kaimynystės politika ir Moldova 27
1.3.4. Lietuvos vaidmuo PPO 29
2. BESIVYSTANČIŲ ŠALIŲ ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ EKSPORTO ANALIZĖ 30
2.1. Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto analizė 32
2.2. Moldovos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto analizė 36
IŠVADOS 42
LITERATŪROS SĄRAŠAS 44
VARTOJAMI SUTRUMPINIMAI 47
SANTRAUKA 48
SUMMARY 49
PRIEDAI 50

ĮVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Besivystančiomis šalimis vadinamos ekonomiškai neišsivysčiusios šalys, kurios sukuria ženkliai mažiau nacionalinio produkto. Dažniausiai tai žemės ūkiu besiverčiančios šalys. Šiuo metu šiose valstybėse gyvena apie 80 proc. pasaulio gyventojų, ir ši santykinė dalis turi tendenciją didėti. Amerikiečių ekonomisto Douglass C.North nuomone ,,atotrūkis tarp labiau išsivysčiusių ir mažiau išsivysčiusių šalių didėja, o tai kelia įtampą tarp tautų“.

Užsienio prekyba yra būtina rinkos ekonomikos sąlygomis. Šiandien be užsienio prekybos plėtros neįmanoma pasaulinė ekonominė raida. Kiekviena šalis, prekiaudama su užsieniu, stengiasi realizuoti savo ūkio pranašumus.

Kadangi besivystančiose šalyse žemės ūkio sektorius dažnai užima didelę bendrojo vidaus produkto dalį, šalims svarbu užtikrinti šio sektoriaus plėtrą, kaip bendro šalies ekonominio augimo pagrindą. Kiekvienos besivystančios šalies žemės ūkio ir maisto produktų eksporto augimas sąlygoja ekonomikos, o tuo pačiu ir gerovės augimą. Stiprėjant prekybos žemės ūkio ir maisto produktais globalizacijos tendencijoms, svarbu turėti stiprų ir konkurencingą šalies žemės ūkį, kuris turėtų tvirtas pozicijas užsienio rinkose.

Pasaulio Prekybos Organizacija (PPO) yra viena svarbiausių tarptautinių organizacijų, sprendžianti tarptautinės prekybos problemas ir siekianti, kad šalių narių prekyba vyktų pagal tarpusavyje sutartas taisykles.

Tyrimo problema – makroekonominiu požiūriu besivystančių šalių atsilikimas daugelyje sričių. Kaip šias šalis integruoti į pasaulinę prekybos sistemą?

Tyrimo objektas – besivystančių šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportas ir jo skatinimo politika.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Pasaulio Prekybos Organizacijos įtaką besivystančių šalių žemės ūkio produktų ir maisto produktų eksportui.

Tyrimo uždaviniai:

1) išnagrinėti žemės ūkio ir maisto produktų eksporto politikos teorinius aspektus, įvertinant klasikines užsienio prekybos formas;

2) apžvelgti Pasaulio prekybos organizacijos funkcijas, principus, struktūrą, raidos ypatumus;

3) įvertinti PPO derybų raundų žemės ūkio politikos klausimais naudą besivystančioms šalims;

4) išnagrinėti ES politikos įtaką Nikaragvos ir Moldovos šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportui;

5) išanalizuoti besivystančių šalių, Nikaragvos ir Moldovos, žemės ūkio ir maisto produktų eksportą.

Hipotezės:

1) narystė PPO paskatino besivystančių šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksporto augimą;

2) didėjantis besivystančių šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportas – ekonominio vystymosi garantas.

Tyrimų metodika. Tiriant PPO įtaką besivystančių šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportui ir jo skatinimo politikai atskirais metais, prognozuojant šių šalių vystymosi perspektyvas bei formuluojant šio darbo išvadas buvo remiamasi loginiu, mokslinės literatūros analizės, aprašomuoju, lyginimo, duomenų analizės, istoriniu, grafinio duomenų vaizdavimo metodais:

- loginis metodas būtinas atskleidžiant bet kokio mokslinio darbo tikslus, aiškinantis tyrimo objekto kitimo tendencijas, pateikiant išvadas bei apibendrinimus;
- mokslinės literatūros analizės metodas taikomas aprašant PPO sampratą;
- aprašomasis metodas siekiant apžvelgti politinę, ekonominę Nikaragvos ir Moldovos situaciją;
- lyginimo metodas naudojamas bandant rasti ryšį tarp ekonomikos išsivystymo ir eksporto augimo;
- duomenų analizės metodas naudojamas renkat pirminius statistinius duomenis analizei;
- istorinis metodas buvo naudojamas nagrinėjant tarptautines sutartis, politines ekonomijos teorijas;
- grafinis duomenų vaizdavimo metodas leidžia vizualiai suprasti Nikaragvos ir Moldovos BVP kitimo tendencijas;
- laiko eilučių analizė naudota prognozuojant Nikaragvos ž.ū. ir maisto produktų eksportą.

Tyrimo organizavimas ir imtis.

Tyrimas atliekamas naudojant statistinių duomenų analizės paketą STATISTICA. Pirmoje tyrimo dalyje naudojami Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto 1995 - 2005 m. statistiniai duomenys. Antroje dalyje atliekama 2000 - 2006 m. Moldovos ž.ū. ir maisto produktų eksporto bei BVP kitimo analizė.

Darbo struktūra

Pirmoje darbo dalyje aprašoma PPO kilmė, tikslas, veiklos principai, nagrinėjami PPO derybų raundai žemės ūkio klausimais, aptariama ES ir Lietuvos, kaip PPO dalies įtaka besivystančioms šalims. Antroje dalyje atliekamas Nikaragvos ir Moldovos ž.ū. produktų eksporto tyrimas.

1. BESIVYSTANČIŲ ŠALIŲ ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ UŽSIENIO PREKYBOS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Ekonomikos kaitos samprata

Kelios svarbiausios sėkmingos ekonomikos raidos charakteristikos būdingos ekonomikai visame pasaulyje, tačiau nėra jokių nusistovėjusių priemonių pasiekti tokių rezultatų. Nors turime supratimą, kas sąlygojo sėkmingą ekonomiką praeityje, nėra žinių, kaip tokių rezultatų galima pasiekti dabar.

Ekonomikos prieaugį lemia auganti ekonomikė produkcija, nes vis daugiau žemės, darbo, kapitalo ir verslininkų talento skiriama gamybos procesui dėl to, kad kyla šių veiksnių produktyvumas. Didėjančios rinkos, technologiniai patobulinimai ir papildomos investicijos į žmogiškąjį kapitalą didino produktyvumą. Bet kaip, žinant apie ekonomikos augimą, reikėtų paaiškinti pastovų skurdą daugelyje pasaulio šalių? Tai gali būti paaiškinta tuo, kad žmonės nesugeba organizuotis ir perimti patobulinimus, kurie padėtų didinti produkcijos kiekį. Institucinė bendruomenės struktūra skatina kurti struktūrą, kuri reguliuoja ekonominę veiklą. Turime tikrai pakankamai žinių apie institucijų “pamatus”, kurie lemia sėkmingą ekonomikos augimą. Daugybė neseniai atliktų empirinių tyrimų parodė, kokia svarbi yra institucinė matrica.

Ekonomiką galima apibūdinti daugybe bruožų pagal statistiką, gautą iš demografinių, ekonominių, technologinių ir institucinių veiksnių, bet mums iš tikrųjų reiktų sužinoti, kaip šie veiksniai tarpusavyje sąveikauja, kad būtų pasiekiami geri rezultatai. Sąveikos pagrindą sudaro: demografija, kuri nusako žmonių kiekybę ir kokybę; bendruomenės turimų žinių kiekis, kuris nusako gamtos pavaldumą žmonėms; ir įstaigų struktūros, kurios lemia žaidimo taisykles.

Demografinė charakteristika apima ne tik derlingumą, mirtingumą, migraciją ir darbo jėgą, bet ir žmogiškųjų išteklių kiekį. Turimos žinios tai ne tik mokslinės žinios, jų panaudojimas visuomenėje, sprendžiant problemas nepritekliaus metu, bet ir visuomenės įsitikinimai, kurie įtakoja pokyčius. Tokios žinios lemia visuomenės gerbūvį. Institucinė struktūra remia visuomenės struktūrą. Šių trijų dalykų sąveika formuoja ekonomikos bruožus. Apie šią sąveiką žinoma labai nedaug, nors apie kai kuriuos aspektus yra sukurtos hipotezės. Sąmoningas tokios sąveikos modeliavimas neįeina nei į ekonomistų, nei į raidos ekonomistų, nei į ekonomikos istorikų planus. Bandoma sukurti dirbtinę struktūrą, kuri paaiškintų, kaip veikia ekonomika.

Laikui bėgant, žmonės dažnai nesuprasdavo kai kurių dalykų: (1) jie klaidingai suprato, kaip veikia ekonomika, (2) dirbtinės struktūros, kurias jie kuria arba (3) strategijos, kurias jie priima, lemia nenumatytus rezultatus. Galime aprašyti ekonomikos istoriją su labai sėkminga

pabaiga, kai padaugėja materialaus turto, kuris atspindi metai iš metų augančias žinias. Bet, tuo pačiu, tai apima ir sprendimus, kurie atnešė mirtį, badą, pralaimėjimus kovose, ekonomikos nuosmukį ir stagnaciją bei civilizacijų išnykimą. Net ir sėkmingos istorijos dažniausiai susimaišiusios su apgalvotais sprendimais bei netikėtais rezultatais.[26]

Svarbu suprasti tai, kad net jeigu yra tinkamas sprendimas vienai ekonomikai, jis nebūtinai tiks kitai, ir tai, kad jeigu tai tinka šiandienai, nebūtinai tiks rytojui. Aptarsime tris pagrindines silpnąsias vietas, kurios yra svarbios gerinant ekonomikos veiklą kitimo metu: pamatai, kuriuos mes sudedame, strategijos, kurias naudojame ir laikas.

Pamatus, kuriuos sudedame, sudaro politinė struktūra, patikslinanti kelią, kaip mes vystome ir apjungiame politinius pokyčius; nuosavybės teisės struktūra, kuri apibrėžia oficialius ekonomikos skatintojus ir neoficialūs apribojimai, taisyklės ir turimi įsitikinimai. Tai susiformavo iš kartos į kartą, bandymų ir klaidų metodu, kuris išskyrė šiuos elgesio modelius. Kadangi kiekvienos visuomenės patirtis yra unikali, pamatai kiekvienoje ekonomikoje skirsis.

Kita silpnoji vieta - strategijos, kurias naudojame, norėdami pakeisti ekonomiką. Net tada, kai “teisingai” suprantame ekonomiką ir vadovaujamės “teisinga” teorija apie jos veikimą, turimos strategijos būna miglotos. Jas sudaro tik pokyčiai, daromi tik pagal oficialias taisykles, kai iš tikrųjų ekonomikos veikla apima ir oficialias ir neoficialias normas bei jų vykdymo charakteristiką. Keičiant tik oficialias taisykles, norimų rezultatų gaunama tik tada, kai neoficialios normos tik papildo tuos taisyklių pokyčius, o vykdymas būna arba tobulas arba bent jau atitinka besikeičiančių taisyklių lūkesčius.

Galiausiai, laikas yra taip pat svarbus, nes pokyčiai vyksta laikui bėgant, o ne vieną kartą ir visiems laikams, kaip mes esame įpratę tikėti pagal statistinę istoriją. Pastoviai keičiasi ne tik ekonomika, todėl reikia apgalvoti ir rezultatus, kuriuos gausime laikui bėgant. Strategija dažniausiai veikia pajamų paskirstymą, o blogai veikiamos pajamos, jeigu jos pasieks politinius procesus, gali blogai veikti arba keisti strategiją. Blogiausiu atveju, strategija gali iššaukti audringą reakciją. Kol kas nėra nieko geresnio negu oficiali dinaminė teorija, kuri pripažįsta, kad strategijos naudojimas – tai ilgą laiką vykstantis procesas, kuris pradeda politinę ekonomiką, kurios ir siekiame.[14]

Be to, mes per mažai žinome apie politinę ekonomiką. Vienas iš tyrimų trūkumų yra dėmesio stoka valstybinei santvarkai ir pokyčių sujungimo politinėje sistemoje problema. Mes tiesiog neturime tinkamo valstybės santvarkos modelio Trečiojo pasaulio valstybėse, pereinamajame laikotarpyje arba kitokiose ekonomikose. Turimose teorijose sandūra tarp ekonomikos ir politikos vis dar yra primityvioje būklėje, bet jos raida yra būtina, jei norime įgyvendinti strategijas, atitinkančias ketinimus.

Svarbus institucijų pertvarkymas – ir ekonominis ir politinis – trukdė raidai ir vis dar trukdo besivystančios šalims ir ekonomikoms, kurios kinta. Sunkumai kyla dėl to, kad įsitikinimų

sistema, kuri susikūrė iš sukauptos patirties, nepadeda savo nariams susidurti su problemomis ir spręsti jas. Kelias į priklausomybę vėlgi yra pagrindinis veiksnys. Politinė ideologija lemia ekonominį vystymąsi.[14]

Kiekvienos šalies žemės ūkio ir maisto produktų eksporto politika vykdoma remiantis įvairiomis ideologijomis, požiūriais, teorijomis, formomis.

1.2. Politinės ekonomijos ideologijos eksporto klausimais

Ekonomikos ir politikos santykiams paaiškinti mokslininkai sukūrė daug teorijų, tačiau dvi iš jų yra pačios reikšmingiausios.

1.2.1. Liberalusis požiūris

Mokslininkai P. Samuelsonas ir M. Friedmanas tvirtina, kad politinės ekonomijos liberaliosios teorijos nėra iš viso, nes ekonomiką ir politiką liberalizmas atskiria vieną nuo kitos, ir mano, jog jos funkcionuoja pagal kiekvienai būdingas taisykles ir logiką. Tačiau pats šis požiūris irgi yra ideologinė pozicija. Liberaliesiems teoretikams faktiškai rūpi ir politiniai, ir ekonominiai reikalai. Nesvarbu, ar jų raštuose tai pasakoma aiškiai, ar galima tik numanyti, apie liberaliąją politinės ekonomijos teoriją.

Liberaliosios ekonomikos teorija pasisako už laisvąją rinką ir kuo mažesnį valstybės kišimąsi į jos reikalus. Liberaliosios politikos teorija gina individų lygybę ir laisvę. Mus pirmiausia domina ekonominis liberaliosios teorijos komponentas.

Nuo Adamo Smito iki dabartinių jo pasekėjų liberalieji mąstytojai nuosekliai laikėsi tų pačių prielaidų ir įsitikinimų dėl žmonių, visuomenės ir ekonominės veiklos prigimties bei pobūdžio. Tačiau visos liberalizmo formos pasisako už rinką bei kainų mechanizmą, kaip už veiksmingiausias priemones vidaus ir tarptautiniams ekonominiams santykiams tvarkyti. Iš tikrųjų liberalizmą galima apibūdinti, kaip doktriną ir grupę principų rinkos ekonomikai organizuoti bei valdyti, norint pasiekti patį aukščiausią efektyvumo, ekonominio augimo ir asmens gerovės lygį.

Ekonominis liberalizmas vadovaujasi prielaida, kad rinka atsiranda spontaniškai žmonių poreikiams tenkinti, o veikia pagal pačios vidinę logiką. Mainams palengvinti ir savo gerovės klestėjimui žmonės sukuria rinką, pinigus ir ekonomines institucijas. Loginis rinkos pagrindas yra tai, jog ji didina ekonominį efektyvumą, maksimizuoja ekonominį augimą ir taip gerina žmonių būvį. Nors liberalai mano, kad ekonominė veikla taip pat stiprina valstybės galią bei saugumą, jie

tvirtina, jog svarbiausias ekonominės veiklos tikslas yra nauda individualiam vartotojui. Laisvąją prekybą ir atvirą rinką jie gina todėl, kad ji padidina vartotojui reikalingų prekių bei paslaugų kiekį ir įvairovę.

Liberalai taip pat teigia, kad egzistuoja rinka, kurioje individai gauna išsamią informaciją ir todėl naudingiau gali pasirinkti šią veiklos kryptį. Individualūs gamintojai bei vartotojai bus labai jautrūs kainų pasikeitimo signalams, o tai padės sukurti lanksčią ekonomiką, kurios sąlygomis santykinių kainų pokyčiai nulems tam tikrus gamybos, vartojimo ir ekonominių institucijų pokyčius. Pastarosios iš esmės traktuojamos kaip ekonominio elgesio produktas, o ne jo priežastis. Be to, tikrai konkurencinėje rinkoje mainų sąlygas lemia išimtinai pasiūlos ir paklausos sąlygos, o ne jėga ir prievarta. Jeigu mainai savanoriški, naudos turi abi pusės.

Iš principo rinka paklūsta paklausos dėsniui. Šis ,,dėsnis" teigia, kad žmonės perka daugiau prekių, jei santykinė kaina krenta, ir mažiau, jei ji kyla. Žmonės taip pat linkę pirkti prekių daugiau, jei jų santykinės pajamos didėja, ir mažiau, jei mažėja. Bet koks vystymasis, kuris pakeičia santykinę prekės kainą arba rinkos dalyvio santykines pajamas, skatins arba sukels nenorą įsigyti (arba pagaminti) daugiau ar mažiau prekių. Šis dėsnis veikia visoje visuomenėje. Nors šioje paprastoje koncepcijoje yra tam tikrų išimčių, ji sudaro ekonominių mainų rinkos sistemos veiklos ir sėkmės pagrindą.

Turėdami galvoje paklausą, ekonomistai liberalai vadovaujasi prielaida, kad individai siekia tenkinti savo interesus nepriteklių ir ribotų išteklių pasaulyje. Tai yra esminė ir neišvengiama žmogaus egzistencijos sąlyga. Priimant sprendimą atsižvelgiama į alternatyvų pasirinkimą tarp alternatyvaus turimų išteklių panaudojimo.

Ekonomistai liberalai taip pat laikosi nuomonės, kad rinkos ekonomika siekia pusiausvyros ir kad stabilumas yra neatskiriama jos ypatybė.

Iš esmės liberalai tiki, kad prekyba ir ekonominių interesų susipynimas yra taikių tarptautinių santykių pagrindas, nes abipusė prekybos ir didėjančios tarpusavio priklausomybės tarp atskirų šalių ekonomikos nauda skatins kooperuotis. Politika žmones skiria, o ekonomika juos vienija. Liberalioji tarptautinė ekonomika skatins tarptautinės politikos nuosaikumą, nes ji sukuria abipusio suinteresuotumo ryšius ir skatina ištikimybę status quo. Tačiau ir vėl svarbu pabrėžti, kad nors ,,absoliučiai" laisvų mainų sąlygomis kiekvienas turės ar bent jau galės turėti didesnės naudos, ,,santykinė" nauda ir sąlygomis turtų paskirstymas rinkos sistemos sukūrė dvi tarpusavyje besivaržančias ekonominio nacionalizmo ir marksizmo doktrinas.[2]

1.2.2. Nacionalistinis požiūris

Per pastaruosius keletą šimtmečių ekonominis nacionalizmas, kaip ir liberalizmas, patyrė keletą metamorfozių. Keitėsi ir jo pavadinimai, iš kurių pažymėtini: merkantilizmas, valstybiškumas, protekcionizmas, vokiečių istorinė mokykla ir neseniai atsiradęs neoprotekcionizmas. Tačiau visoms toms apraiškoms būdinga ne susisteminta ekonomikos ar politinės teorijos visuma, bet tam tikrų temų ir pažiūrų rinkinys. Svarbiausia ekonominio nacionalizmo idėja yra ta, kad ekonominė veikla tarnauja ir turi tarnauti valstybės sutvirtinimui ir jos interesams. Visi nacionalistai laikosi nuomonės, jog tarptautiniuose santykiuose pirmenybė turi būti atiduodama valstybei, nacionaliniam saugumui ir karinei galiai. Galima išskirti du pagrindinius tos bendros pozicijos požiūrius. Kai kurie nacionalistai tautinių ekonominių interesų išsaugojimą laiko tuo būtinu minimumu, kuris reikalingas valstybės saugumui ir garantuoja jos išlikimą. Neturint geresnio termino, šį apskritai gynybinio pobūdžio požiūrį galima vadinti ,,nepiktybiniu", arba ,,nekaltu", merkantilizmu. Antra vertus, yra ir tokių nacionalistų, kurie tarptautinę ekonomiką vertina kaip imperialistinės ekspansijos ir kai kurių šalių kovos už savo didybę arena. Ši agresyvaus nacionalizmo forma vadintina ,,piktybiniu" merkantilizmu. Tokios ekonominės politikos Rytų Europos šalių atžvilgiu ketvirtajame dešimtmetyje laikėsi fašistinės Vokietijos ekonomikos ministras Hjalmaras Schachtas [2].

1 lentelė. Nacionalizmo rūšys [6]

Rūšis	
Šakinis	Gina tam tikras ūkio šakas, visų pirma taikomas žemės ūkui
Rūšinis	Rūšinis protekcionizmas nukreiptas į tam tikras valstybes ar atskirus produktus
Kolektyvinis	Susitarusios kelios valstybės naudoja protekcionizmo priemones, nukreiptas prieš jų junginiams nepriklausančias valstybes
Užmaskuotas	Įgyvendinamas užslėptais vidinės ekonomikos politikos metodais

Nors ekonominis nacionalizmas vertintinas kaip valstybės sutvirtinimo siekimas, tam tikri tikslai ir vykdoma bei ginama politika įvairiais laikais įvairiose vietose buvo skirtingi.

Ekonomistai nacionalistai pabrėžia ekonominių veiksnių svarbą tarptautiniams santykiams, o į valstybių - kapitalistinių, socialistinių ar kitokių - kovą dėl ekonominių išteklių žiūri, kaip į nuolat plintančią, o iš tikrųjų neatskiriamą nuo pačios tarptautinės sistemos kilmės. Kadangi ekonominiai ištekliai yra reikalingi valstybės galiai sukurti, kiekvienas nesutarimas iš karto tampa ir ekonominiu, ir politiniu. Bent jau ilgalaikėje politikoje valstybės tuo pačiu metu siekia ir turtų, ir galios.

Ekonominis nacionalizmas ir ankstyvajame šiuolaikinės epochos periode, ir šiais laikais atsirado iš dalies dėl rinkos ypatybės kaupti turtą ir tarp nevienodos ekonominės galios šalių sukurti priklausomybės sistemą, arba jėgos santykius. Savo forma ekonominis nacionalizmas stengiasi

apginti savo šalies ekonomiką nuo išorinių ekonominių ir politinių jėgų. Gynybinis ekonominis nacionalizmas dažniausiai iškyla silpnai ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse arba stipriai ekonomiškai išsivysčiusiose valstybėse, kurių ekonominė galia pradeda silpnėti. Tokių šalių vyriausybės, siekdamos apginti savo besiplėtojančią arba smunkančią pramonę ir apsaugoti šalies interesus, imasi protekcionistinės arba panašios politikos.

Šiais laikais ekonominis nacionalizmas yra kelių formų. Atsiliepdamas į prekybinę revoliuciją ir tarptautinės prekybos plėtrą ankstyvajame laikotarpyje, klasikinis, arba finansinis, merkantilizmas pabrėždavo reikalą skatinti bei remti prekybą ir mokėjimų balanso perteklių. Kilus pramoninei revoliucijai, industriniai merkantilistai, tokie, kaip Hamiltonas ir Listas, pabrėždavo ne žemės ūkio, bet pramonės ir pramoninės gamybos viršenybę. Po pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų prie minėtų ekonomistų nacionalistų rūpesčių prisidėjo visa apimantis įsipareigojimas pirmenybę teikti šalies gerovei ir gerovės valstybei. Paskutiniais XX amžiaus dešimtmečiais išskirtinėmis dabartinio merkantilizmo ypatybėmis reikia laikyti didėjančią pažangios technologijos svarbą, troškimą ,,pažangiausių ekonomikos šakų" kontrolę paimti į savo šalies rankas ir atėjimą to, ką geriausia būtų pavadinti ,,politikos konkurencingumu". Tačiau visais laikais didžiausias ekonomistų nacionalistų rūpestis buvo siekti galios ir nepriklausomybės.

Kokie bebūtų jų ideologijos arba tarptautinės politinės ekonomijos teorijos pranašumai ir trūkumai, išryškindami ekonominės veiklos geografinio išdėstymo ir paskirstymo svarbą nacionalistai randa labai daug šalininkų. Per visą šiuolaikinę istoriją valstybės siekė skatinti pramonės ir pažangios technologijos vystymąsi, taip pat ekonominę veiklą, duodančią didžiausią pelną ir padedančią sukurti šalyje daug darbo vietų. Kiek išgalėdamos valstybės stengiasi remti tokį tarptautinį darbo pasidalijimą, kuris labiausiai atitinka jų politinius ir ekonominius poreikius. Peršasi išvada, kad tol, kol egzistuoja valstybių sistema, tol ekonominis nacionalizmas tarptautiniams santykiams darys didelę įtaką [6].

Kiekvienoje valstybėje yra svarbi sandūra tarp ekonomikos ir politikos. Būtinos permainos besivystančių šalių politinėje ir ekonominėje sistemoje, kurios užtikrintų ekonominį stabilumą. Per eksporto politiką šalys stengiasi atskleisti savo ūkio pranašumus. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas turi ypatingą reikšmę besivystančioms šalims, kadangi daugelis jų yra žemės ūkiu užsiimančios šalys. Eksporto politikai didelę įtaką turi šalyje vyraujanti politinė ideologija. Galimos dvi užsienio prekybos politikos ideologijos – liberalizmas ir nacionalizmas. Pastaroji forma daugiausia naudojama siekiant apsaugoti šalies gamintojus nuo užsienio konkurentų. Nors specializacijos ir užsienio prekybos pranašumai geriausiai realizuojami liberalizmo sąlygomis.

Pasaulio prekybos organizacijos veikla reguliuojant pasaulinę prekybą - grindžiama liberalizmo ideologija. Šiame globalizacijos ir plėtros amžiuje PPO viena svarbiausių tarptautinių

ekonominių organizacijų, savo veikla siekianti užtikrinti šalių narių pastovų ekonominį augimą ir stabilumą.

1.3. Pasaulio Prekybos Organizacija

PPO (World Trade Organization - WTO) buvo įkurta 1995 metais, pakeitus nuo 1947 m. pasaulinę prekybą reguliavusį Bendrąjį susitarimą dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT). PPO iki šiol neretai vadinama GATT, nes ji nepakeitė GATT, o tik suteikė jam organizacines struktūras ir reglamentavo jo veiklą. Šiuo metu PPO narėmis yra 151 valstybė. PPO yra viena svarbiausių tarptautinių organizacijų, užtikrinanti, kad šalių narių prekyba vyktų pagal tarpusavyje sutartas taisykles, vadovaujantis dviem svarbiausiais tarptautinės prekybos nediskriminavimo principais:

- didžiausio palankumo statusas reiškia, kad kiekviena PPO narė turi vienodai palankiai traktuoti visų kitų PPO narių prekes ir paslaugas (jeigu vienai PPO narei suteikiamos palankesnės sąlygos, tokios pat sąlygos turi būti suteiktos ir visoms kitoms PPO šalims narėms);
- nacionalinio statusas. Šis principas reiškia, kad prekės ir paslaugos, patekusios į šalies PPO narės rinką, būtų traktuojamos ne mažiau palankiai negu lygiavertės vietinės prekės ir paslaugos.

PPO susitarimai apima daugelį daugiašalės prekybos sričių: žemės ūkį, tekstilę, bankininkystę, telekomunikacijas, pramoninius standartus, intelektinę nuosavybę ir daugelį kitų. Tačiau egzistuoja bendri tarptautinės prekybos sistemos principai:

1) nediskriminavimas. Prekybos sistemoje neturi būti diskriminacijos. Valstybė neturi diskriminuoti prekybos partnerių;

2) laisva prekyba. GATT nustato prekybos liberalizavimo priemones. Todėl GATT draudžia: 1) tarifinius ribojimus, 2) kiekybinius ribojimus, 3) kitus netarifinius barjerus, 4) diskriminacinį apmokestinimą;

3) sąžininga konkurencija pasaulinėje prekyboje turi vykti pagal sąžiningus, valstybių suderintus principus;

4) plėtra ir ekonomikos reforma.

Pagrindiniai PPO įkūrimo motyvai buvo įtvirtinti ir suvienodinti valstybių narių įsipareigojimus priimamiems sprendimams, sustiprinti administracinį institucijos pajėgumą, ypač sprendžiant ginčus tarp jos narių, pakelti derybų dėl tarptautinės prekybos klausimus į aukštesnį tarptautinių derybų ekonominiais klausimais lygį.

Po Antrojo pasaulinio karo siekiant liberalizuoti tarptautinę prekybą ir pradėti šalinti daugelį tuo metu egzistavusių protekcionistinių priemonių, 1947 m. buvo sumanyta be Tarptautinio

valiutos fondo ir Pasaulio banko įkurti Tarptautinę prekybos organizaciją, ir buvo pradėta rengti jos chartija. Tuo pačiu metu 23 iš 50 chartiją rengusių valstybių pradėjo daugiašales derybas dėl muitų tarifų sumažinimo. Chartija buvo pasirašyta 1948 m. Jungtinių Tautų konferencijoje Havanoje, tačiau JAV Kongresui atsisakius ją ratifikuoti dėl pernelyg ambicingų pastarosios tikslų liberalizuojant tarptautinę prekybą, chartija neįsigaliojo. Tuo tarpu derybos dėl muitų tarifų suvienodinimo vyko sėkmingai. Pirmojo derybų raundo rezultatas buvo 45 tūkst. susitarimų paketas dėl tarifų nuolaidų (įsigaliojo nuo 1948 m.). Susitarimų tikslas – palaipsniui liberalizuoti tarptautinę prekybą ir įtvirtinti pasaulinę prekybos discipliną siekiant apsaugoti ją nuo galimų sukrėtimų. Iš tikrųjų GATT yra principų, normų ir taisyklių, skirtų tarptautinių prekybinių santykių reguliavimui, sąvadas. Juridiškai GATT veikla buvo pagrįsta ne valstybių naryste, bet jų dalyvavimu susitarimuose.

GATT sudarė trys dalys. Pirmoji buvo skirta didžiausio palankumo statuso apibrėžimui bei įsipareigojimo stabilizuoti ir mažinti muitų tarifus įtvirtinimui, antroji – netarifinėms kliūtims, t. y. importo licenzijoms, subsidijoms, antidempingo priemonėms ir pan., apibrėžti, trečioji – susitarimo vykdymo procedūrų, ypač ginčų sprendimo mechanizmo, įtvirtinimui. 1964 m. buvo pridėta ketvirtoji dalis, įtvirtinusi abipusiškumo principą derybose tarp išsivysčiusių ir besivystančių valstybių.

Nors GATT daugiausia apėmė prekybą prekėmis, PPO reguliavimo dalykas išplėtė ir apima prekybą paslaugomis ir intelektine nuosavybe.

PPO yra daugiašalis instrumentas, t. y. daugiašalė prekybos sistema, nes dauguma valstybių yra PPO narės. Čia ,,daugiašalis", priešingai nei regioninis bendradarbiavimas, reiškia beveik pasaulinį bendradarbiavimą. Pagrindinai daugiašalės prekybos tikslai yra šie: užtikrinti kuo laisvesnę prekybą, organizuoti derybas dėl prekybos, būti ginčus sprendžianti institucija.

PPO tikslus įgyvendina:

1) Ministrų konferencija, kuri susideda iš visų valstybių - PPO narių atstovų ir šaukiama bent kartą per dvejus metus;

2) Generalinė taryba, susidedanti iš valstybių narių atstovų ir vykdanti Ministrų konferencijos funkcijas laikotarpiu tarp konferencijų;

3) Sekretoriatas, kuris atlieka administracinį darbą, kuriam vadovauja generalinis direktorius. Ministrų konferencija skiria generalinį direktorių ir priima reglamentą, kuriame apibrėžiamos generalinio direktoriaus teisės, pareigos, darbo sąlygos ir kadencijos trukmė.[7]

Ministrų konferencija vykdo PPO funkcijas ir atlieka tam reikalingus veiksmus. Ministrų konferencija turi įgaliojimus, jeigu to prašo valstybė narė, priimti sprendimus visais klausimais, kuriuos numato bet kuri iš daugiašalių prekybos sutarčių, laikydamasi atitinkamų reikalavimų dėl sprendimų priėmimo, nustatytų šioje Sutartyje ir atitinkamose daugiašalėse prekybos sutartyse.

Generalinė taryba renkasi esant reikalui. Kai nevyksta Ministrų konferencijos susirinkimai, jos funkcijas vykdo Generalinė taryba. Esant reikalui Generalinė taryba renkasi vykdyti Komiteto dėl ginčų sprendimų funkcijas, laikydamasi Susitarimo dėl ginčų sprendimo nuostatų. Komitetas dėl ginčų sprendimo gali turėti savo pirmininką ir nustatyti tokį reglamentą, kokį mano esant reikalingą toms funkcijoms vykdyti. Esant reikalui Generalinė taryba renkasi vykdyti Prekybos politikos peržiūros komiteto funkcijas, kaip nustatyta pagal Prekybos politikos peržiūros mechanizmą. Prekybos politikos peržiūros komitetas gali turėti savo pirmininką ir nustatyti tokį reglamentą, kokį mano esant reikalingą toms funkcijoms vykdyti.

Į PPO struktūrą turi įeiti Prekių prekybos taryba, Paslaugų prekybos taryba ir Taryba dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (toliau vadinama "TRIPs taryba"), kurios veikia vadovaujamos Generalinės tarybos. Paslaugų prekybos taryba prižiūri Bendrojo susitarimo dėl paslaugų prekybos (toliau vadinamo "GATS") veikimą. TRIPs taryba prižiūri Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (toliau vadinamą TRIPs sutartimi) veikimą. Šios tarybos vykdo funkcijas, kurios joms yra nustatytos pagal atitinkamas sutartis ir nustatytas Generalinės tarybos. Tarybos nustato savo reglamentus, o juos tvirtina Generalinė taryba. Šiose tarybose gali dalyvauti visų valstybių narių atstovai. Šios tarybos renkasi reikalui esant, kad vykdytų savo funkcijas.

Ministrų konferencija įsteigia Prekybos ir plėtros komitetą, Mokėjimo balanso apribojimų komitetą, Biudžeto, finansų ir administravimo komitetą, kurie vykdo pagal šią Sutartį ir pagal daugiašales prekybos sutartis jiems priskirtas funkcijas, bei visas papildomas funkcijas Generalinės tarybos jiems priskirtas, ir gali steigti tokius papildomus komitetus, kokius mano esant reikalinga, vykdančius tokias funkcijas, kokias mano esant reikalingas. Prekybos ir plėtros komitetas turi periodiškai peržiūrėti daugiašalėse prekybos sutartyse esančias specialiąsias nuostatas dėl mažiausiai išsivysčiusių valstybių narių ir Generalinei tarybai turi pranešti, kokių reikia imtis veiksmų. Šių komitetų nariais gali būti visų valstybių narių atstovai.

Struktūros, numatytos pagal kelių šalių prekybos sutartis, vykdo funkcijas, kurios jiems priskiriamos pagal tas sutartis, ir veikia PPO institucinės sistemos rėmuose. Šios struktūros reguliariai informuoja Generalinę tarybą apie savo veiklą.[23]

Pagrindinės PPO funkcijos yra prekybinių derybų forumas, PPO sutarčių administravimas ir prekybinių ginčų sprendimas. PPO taip pat vykdo nacionalinių prekybos politikų monitoringą, teikia techninę pagalbą besivystančioms šalims, bendradarbiauja su kitomis tarptautinėmis organizacijomis.

Dėl gausybės narių PPO tenka suderinti daugybę nuomonių ir interesų, vyksta atkaklios derybos. Daugelis PPO šalių narių priklauso žemės ūkio derybinėms grupėms. Šios grupės

susiformavo tarp šalių, turinčių panašius tikslus žemės ūkio srityje. Jos paprastai pateikia vieningą nuomonę derybose. Pagrindinės derybinės grupės yra šios:

• ES – derasi dėl 27 šalių narių interesų;

• JAV – dirba atskirai;

• CAIRNS – Australijos vadovaujama šalių grupė;

• G10 – ekonomiškai stiprios šalys;

• G20 – besivystančių šalių grupė;

• G33 – Strateginių produktų ir specialaus apsaugos priemonių mechanizmo sąjunga;

• G90 – Afrikos - Karibų jūros - Ramiojo vandenyno pakrančių šalys, mažiausiai išsivysčiusios šalys.

Vienas pagrindinių PPO tikslų – pasaulio prekybos liberalizavimas. Nuo 2013 metų siekiama atsisakyti eksporto subsidijų, peržiūrėti importo tarifus, atverti rinką besivystančių šalių žemės ūkio produkcijai, paramą žemės ūkiui atsieti nuo gamybos. Siekiant šių tikslų, rengiami PPO derybų raundai. Jų metu stiprinama ir plečiama pasaulinė prekybos sistema.

PPO šalys narės bei šalys stebėtojos reguliariai renkasi į susitikimus, ministrų konferencijas ir bando išspręsti pagrindinius derybinius klausimus. [8]

1.3.1. PPO derybų raundai žemės ūkio kausimais

Urugvajaus, arba ,,Blair House” raundas 1986 – 1994 m. Urugvajaus raunde buvo įkurta Pasaulio Prekybos Organizacija. Oficiali PPO įkūrimo data - 1995 sausio 1 d., kada pasaulinę prekybą reguliavęs Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos įgijo organizacines ir administracines struktūras.

Urugvajaus raunde buvo deramasi dėl daugybės sričių: muitų tarifai, netarifinės priemonės, bendros taisyklės, paslaugos, intelektinė nuosavybė, ginčų sprendimas, tekstilė, žemės ūkis, PPO įkūrimas.

Daugiašalės derybos tęsėsi nuo 1986 m. iki 1994 m. Jų metu sudarytos prielaidos ilgalaikėms reformoms žemės ūkyje. PPO šalims narėms nuo 1995 m. sutarus mažinti importo muitus žemės ūkio produktams, vidaus rinkoje teikiamą paramą ir neteisėtą eksporto rėmimą, žengtas pirmas žingsnis liberalizuojant prekybą žemės ūkio produktais

Sietlo raundas 1999 m. Pagrindinai derybų klausimai buvo PPO darbo organizavimo ir valdymo plano patvirtinimas, įskaitant terminus dėl prekybos liberalizavimo procesų pabaigos, tokiose srityse kaip žemės ūkis ir paslaugos.

1.3.1.1. Dohos derybų raundas

PPO derybų raundas, prasidėjęs 2001 m. lapkričio mėn. Katare, yra įvardijamas kaip Dohos plėtros darbotvarkė (angl. Doha Development Agenda – DDA). Vienas iš pagrindinių šio raundo tikslų yra tęsti Urugvajaus raunde pradėtas reformas ir padėti besivystančioms šalims kuo geriau pasinaudoti sparčiai liberalizuojamos tarptautinės prekybos rezultatais. PPO šalys narės Dohos derybų raunde siekia nustatyti visiems priimtinas tarptautinės prekybos taisykles, kurios įteisintų šalių norą veikti sąžiningiau ir atviriau. Tačiau PPO narėms niekaip nepavyksta išspręsti iškilusių nesutarimų. Buvo numatyta, kad naujojo raundo derybose bus toliau svarstomi klausimai dėl importo muitų mažinimo, paslaugų rinkos liberalizavimo, prekybos taisyklių ir ginčų sprendimo taisyklių peržiūrėjimo, prekybos ir aplinkosaugos.

Derybų rezultatus buvo numatyta patvirtinti 2003 m rugsėjo 10-14 d. Meksikoje Kankune vykusioje penktoje PPO Ministrų konferencijoje. Tačiau šioje konferencijoje taip ir nepavyko pasiekti susitarimo dėl nesuderinamų PPO šalių narių pozicijų. Šio susitikimo baigiamosios deklaracijos projekto tekstas dar labiau sustiprino priešiškumą tarp ,,Šiaurės“ (vadinamosios turtingos ir ekonomiškai išsivysčiusios šalys) ir ,,Pietų“ (vadinamosios neturtingos ir mažai išsivysčiusios šalys) ir derybos buvo nutrauktos.

Derybos buvo atnaujintos 2004 m. rugpjūčio 1 d., PPO Generalinei tarybai priėmus sprendimą dėl tolesnių PPO daugiašalio derybų raundo principų (Jusy package). Generalinės tarybos sprendimų patvirtinti derybų dėl prekybos žemės ūkio ir ne žemės ūkio produktais palengvinimo bei prekybos paslaugomis principai. Šis PPO susitarimas neprieštarauja ES interesams žemės ūkio srityje ir visiškai atitinka dabartines ES bendrosios žemės ūkio politikos gaires. Šioje srityje numatoma:

- laipsniškai atsisakyti eksporto subsidijų, prekybą iškreipiančių eksporto kreditų, taip pat pagalbos maistu ir kai kurių kitų taikomų priemonių;
- sumažinti konkurencijos sąlygas iškreipiančią vidaus paramą, paliekant išmokas socialiniams, kaimo plėtros ir aplinkosaugos tikslams;
- išskiriami jautriausi produktai, kuriems bus galima mažiau nei kitiems žemės ūkio produktams mažinti muitų tarifus.

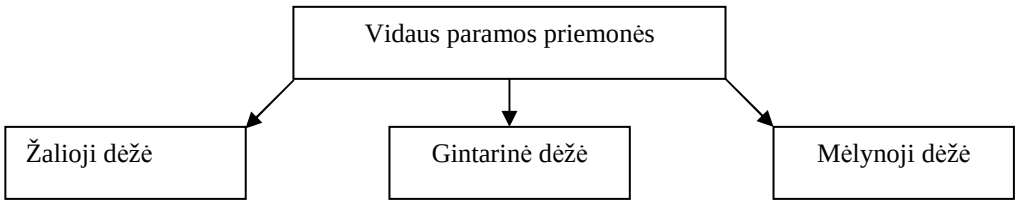
,,July package“ susitarimas sukonkretina Dohos dokumentą, žemės ūkio derybose nustatant specialius tikslus ir siekiant juos įgyvendinti. Problemas, kurioms reikalingi politiniai sprendimai, numatyta svarstyti tolesniame derybų etape. Tačiau aptariami svarbūs veiksmai dėl visų trijų svarstomų klausimų sprendimo, t. y**.** patekimas į rinką, eksporto konkurencijos ir nacionalinės šalies

paramos. Ieškoma būdų įgyvendinti istorinį pasižadėjimą – pašalinti visas eksporto subsidijavimo formas iki to laiko, kol bus patvirtintas galutinis susitarimo dokumentas.

Patekimas į rinką. Visos PPO šalys, išskyrus mažiausiai išsivysčiusias šalis, sumažins importo tarifus, taikydamos pakopinę formulę, kai aukštesni tarifai daugiau mažinami negu žemesni. Besivystančios šalys prisiima mažesnius įsipareigojimus. Šalys gali nurodyti jautrius produktus, tačiau ir jiems turės būti sudarytas geresnis patekimas į rinką, taikant tarifines kvotas ir tarifų mažinimą bei didinant dabartines tarifines kvotas. Besivystančios šalys taip pat galės nurodyti ,,specialius produktus", kuriems bus taikomas lankstumas. Besivystančioms šalims nustatytas Specialus apsaugos mechanizmas, tačiau dėl Specialiosios žemės ūkio apsaugos išsivysčiusioms šalims derybos dar vyks. Taip pat derybų darbotvarkėje numatytas tarifų supaprastinimas. Išsivysčiusios ir besivystančios šalys, kurios turi galimybių, mažiausiai išsivysčiusioms turi pasiūlyti patekimą į rinką be kvotų ir muitų.

Eksportas. Panaikinamos visos eksporto subsidijų formos per tam tikrą, nustatytą periodą metodais, kurie bus lygiagrečiai taikomi eksporto grąžinamosioms išmokoms, eksporto kredito elementams, iškreipiantiems prekybą, paramai maistu ir valstybinės prekybos subjektams. Besivystančios šalys ir toliau galės naudoti kai kurias priemones pagrįstą laikotarpį, kai išsivysčiusios šalys šias priemones jau bus panaikinusios. Įsipareigojimas apima ir draudimo programas.

Vidaus parama. Visa prekybą iškreipianti parama bus sumažinta, taikant pakopinę formulę, pagal kurią šalys, turinčios didesnį paramos lygį, paramą mažins daugiau, be to, priimti atskiri mažinimo įsipareigojimai dėl Gintarinės dėžės, Žaliosios dėžės ir Mėlynosios dėžės. Mokėjimų pagal Mėlynąją dėžę apibrėžimai bus pakoreguotai, tačiau turės neviršyti maksimumo (5 proc. nuo vidutinės žemės ūkio produkcijos vertės, nors šalyse, kur šiai kategorijai priskiriamas ypač didelis paramos procentas (pvz., ES) bus vengiama ,,neproporcingo sumažinimo"). Mokėjimai, priskiriami Žaliajai dėžei, nebus ribojami, nors apibrėžimai taip pat bus peržiūrėti. Besivystančioms šalims suteikiama daugiau lankstumo Gintarinės dėžės ir de minimis mokėjimų atveju. [9]

1 pav. Vidaus paramos priemonės [8]

Vidaus paramos (subsidijų) programos yra skirstomos pagal tai, kiek jos iškraipo prekybą, į tris rūšis (dėžutes):

- gintarinę dėžutę arba „Bendrąjį paramos dydį“ - AMS (amber box, Aggregate Measurement of Support) – kuris yra susietas su gamyba ir skatina jos augimą;
- mėlynąją dėžutę (blue box) – į kurią patenka tiesioginės išmokos, susijusios su gamybos mažinimu;
- žaliąją dėžutę (green box) – su kaimo plėtra susijusios subsidijos, nesiejamos su gamyba, todėl ir laikomos prekybą mažiausiai iškraipančiomis subsidijomis.

Derybų filosofija paremta tuo, kad labiausiai prekybą iškraipančios subsidijos yra mažinamos labiausiai, tuo pačiu visiškai nemažinant žaliųjų subsidijų.

2005 m. spalio 28 d. ES pateikė PPO derybų partneriams naują pasiūlymą, kuriame nėra esminių pakeitimų dėl „Gintarinės dėžės“ priemonių, tačiau siūloma mažinti leistinos paramos ribą – de minimis. Nedidelė žemės ūkio sektoriui suteiktos pagalbos suma netraktuojama kaip rinką iškreipianti paramos priemonė ir siūloma dabartinę 5 proc. de minimis ribą, nustatytą išsivysčiusioms šalims, mažinti 80 proc. Tai reikštų, kad de minimis maksimali riba būtų tik 1 proc., skaičiuojamas nuo konkrečios pagamintos produkcijos vertės. JAV, kuri plačiai taiko de minimis nuostatą, yra siūliusi tik 50 proc. mažinimą (nustatant 2,5 proc. ribą).

Esminis ES siūlomas pakeitimas yra didesnis importo tarifų mažinimo laipsnis visose pakopose. Tarifų pakopos išlieka keturios, kaip ir pirminiame ES siūlyme.

ES siūlo importo tarifus vidutiniškai mažinti 46 proc. Tačiau JAV ir besivystančių šalių grupė G20 su tuo nesutinka ir ragina ES daryti didesnes nuolaidas, o aukščiausios pakopos tarifus JAV reikalauja sumažinti 90 proc., o besivystančių šalių grupė siūlo tarifus mažinti 75 proc. Jeigu ir būtų susitarta dėl ES siūlomų dydžių, kai kurie ES žemės ūkio sektoriai, ypač jautienos, patirtų smūgį. To galima būtų išvengti, šiuos produktus priskiriant jautrių produktų kategorijai. Esminių diskusijų jautrių produktų klausimu kol kas nevyko, bet jautieną ir paukštieną bei vaisius ir daržoves ES išskyrė kaip prioritetinius produktus, siūlomus šiai kategorijai. JAV ir G20 šalių grupė teigia, kad ES reikalauja per ilgo sąrašo jautrių produktų ir priešinasi šiam ES siūlymui.

ES ir JAV galėtų pakeisti savo siūlymus dėl žemės ūkio pasaulio prekybos derybose, pagrindinės besivystančios šalys pateiktų geresnius siūlymus atverti savo paslaugų ir pramoninių prekių rinkas.

2005 m. gruodžio 1 d. buvo pristatytas naujas Ministrų susitarimo projekto tekstas, turėjęs padėti pasiekti susitarimą Honkonge.[8]

ES ir JAV turi ir toliau išlaikyti iniciatyvą ir ryžtą priimant sudėtingus su žemės ūkio reforma susijusius sprendimus, siekiant, kad raundo derybos judėtų toliau. Kad Honkonge būtų pasiekta apčiuopiamos pažangos, jau dabar būtina veikti siekiant tikslų ir ryžtingai.

ES ir JAV bendradarbiavimas yra gyvybiškai svarbi sąlyga, lemianti Dohos raundo sėkmę.

2005 m. gruodį Honkonge įvykęs ministrų susitikimas buvo svarbus Dohos raundo etapas. Raundą norėta baigti 2006 m. PPO nariai turėjo pasinaudoti Honkongo viršūnių susitikimu ir nustatyti galutinio susitarimo strategiją. ES nuosekliai siekė ambicingo rezultato, kuriuo bus atvertos naujos rinkos ir pasiekti svarbūs plėtros tikslai, lemiantys derybų raundo sėkmę.

Nors vien tik ES ir JAV iniciatyva ir partnerystė negarantuoja pasaulio prekybos derybų raundo sėkmės, jie yra būtina jos sąlyga. Gegužės mėnesį įvykusiame atskirų ministrų susitikime Paryžiuje ES ir JAV bendradarbiavo, kad būtų pasiektas susitarimas dėl ad valorem ekvivalentų (AVE), kuris suteikė naują postūmį deryboms dėl žemės ūkio. Atskirų ministrų susitikime Daliene liepą ES ir JAV suteikė deryboms dar didesnį pagreitį, paremdamos G20 žemės ūkio tarifų mažinimo planą, kaip tolesnių derybų Ženevoje pagrindą.

ES paragino JAV sekti jos pavyzdžiu tęsiant šalies žemės ūkio reformą ir peržiūrint žemės ūkio subsidijų klausimą.[16]

ES prekybos komisaro Peter Mandelson nuomone ,,sėkmingas Dohos derybų raundas gali ženkliai paspartinti šio tikslo dėl laipsniško liberalizavimo įgyvendinimą. Pasaulio bankas yra paskaičiavęs, kad realūs Dohos derybų raundo rezultatai galėtų padidinti pasaulio pajamas 100 milijardų dolerių kasmet, o tai suteiktų visai pasaulio ekonomikai pasitikėjimo ir užtikrintų klestėjimą. Šis veiksnys taip pat galėtų smarkiai sustiprinti kovą prieš skurdą pasaulyje skatinant ekonominį vystymąsi pagal principą „iš apačios į viršų“, kuris leistų besivystančioms šalims įsitraukti į pasaulio rinką.

Dohos derybų raundas suteiks neturtingoms šalims naudos (ir jos jį rems) tik tuo atveju, jeigu šių derybų metu bus atsižvelgta į jų poreikius, t. y. jeigu bus pripažinta, kad liberalizavimas gali paveikti dabartines jų lengvatas, bus užtikrinamas lankstus požiūris į jų pastangas siekiant liberalizavimo, kai atsižvelgiama į šių šalių poreikius ir stipriąsias puses, ir bus sustiprinama jų infrastruktūra bei prekybos gebėjimai teikiant pagalbą prekybos srityje.

Visiems žinoma, kad politiniai ir ekonominiai prekybos liberalizavimo klausimai yra sudėtingi, o derybų taktiką kartais sunku numatyti. Mes ieškome kompromisų ir siekiame susitarimų nuolatos balansuodami ties konflikto riba.

Privalome kuo greičiau nugalėti baimę žengti pirmą žingsnį. Dėl šios priežasties ES ir toliau yra pasiryžusi prisiimti savąją naštos dalį. Bet mes negalime būti vienintelis šių derybų sėkmės garantas. Mes neabejotinai esame nepakankamai vertinami dėl žemės ūkiui taikomų lengvatų, su kuriomis sutikome, ir dėl besivystančioms šalims suteiktų galimybių patekti į mūsų rinką. Sutikome reformuoti savo žemės ūkio sektorių, nes tikėjome, kad tokia reforma yra išankstinė sėkmingų derybų sąlyga. Šių derybų metu Jungtinės Valstijos taip pat turės pakeisti savo būsimas žemės ūkio rėmimo programas.

Norėdami per ateinančius mėnesius inicijuoti šiuos daugiašalius susitarimus ir įtraukti juos į derybų planą, privalome iš naujo apsvarstyti derybų vykdymą. Visi dalyviai, išskyrus labiausiai pažeidžiamus, turi įvardyti ir pateikti „ant derybų stalo“ įsipareigojimus, kurie padėtų kitiems dalyviams padaryti tą patį – tai būtų didelė paspirtis visam derybų raundui. Jeigu delsime iki Honkongo derybų, pavėluosime“.[18]

Pagrindinė konferencijoje nagrinėta tema buvo PPO derybos dėl laisvos prekybos, kurios šiuo metu yra nutrauktos. PPO derybos buvo nutrauktos 2006 metų liepos 24 dieną neradus bendro sutarimo žemės ūkio klausimais. Kai kurios šalys, tarp jų ir ES siūlė derybas tęsti kitais klausimais, tačiau Generalinė Taryba sutiko dirbti tik „Pagalba prekyboje“ srityje.

Daugelio konferencijos dalyvių manymu 2006 metų liepos mėnesį derybos nutrūko susiklosčius atitinkamoms ekonominėms bei geopolitinėms sąlygoms, tačiau reikia ieškoti konsensuso ir derybas tęsti. Taip būtų sukurtos galimybės ne tik padėti silpnoms pasaulio ekonomikoms bet ir tobulėti stipriosioms. Visoms šalims sumažinus tarpusavio prekybos tarifus būtų užtikrinta laisva prekyba. Buvo perskaitytas Jungtinių Tautų generalinio sekretoriaus Kofi Annano kreipimasis į konferencijos dalyvius – šis, savo ruožtu, prašė PPO narių nusileisti vieni kitiems bei kuo greičiau pratęsti derybas.

PPO derybos - tai ne vien teigiami aspektai, jų pratęsimas nebūtinai reiškia teigiamą postūmį pasaulio ekonomikoms. Pagrindinis derybų tikslas yra užtikrinti pasaulinę prekybą, bet kokia kaina. Dabartinės derybos vyko ne vien teigiama linkme – buvo kalbama vien apie prekybinius interesus nepagalvojant, kad šiame daugiašaliame susitarime turi būti paminėti ir neprekybiniai interesai tokie kaip sveikatos apsaugos, maisto saugumo, ekologiniai, gyvulių gerovės bei kaimo plėtros. Pasirašius daugiašalį susitarimą tokį, koks jis yra šiai dienai, visi šie faktoriai ne tik nebūtų įteisinti bet ir dėl naujai susiklosčiusių prekybos sąlygų ignoruojami. Visas dėmesys būtų skiriamas į turimos rinkos dalies išlaikymą bei didinimą, pvz. ES rinką užplūstų žymiai pigesni ž.ū. ir maisto produktai iš šalių, kurios neinvestuoja į anksčiau minėtus aspektus, tokiu būdu sutaupo ir sukuria žymiai pigesnius produktus negalinčius konkuruotis su sveikais bei kitomis sąlygomis sukurtais ES produktais. Kainos atžvilgiu jie visada bus pranašesni, tačiau jų kokybė bus abejotina.

Šalių, kurių vienintelis tikslas yra kaip galima labiau išplėsti eksporto kiekius interesai negali būti laikomi svarbesniais nei daugelio kitų šalių, platesniu spektru besirūpinančių ž.ū. sritimi. Ateityje įvairių ligų bei epidemijų daugės, todėl visos šalys turi būti suinteresuotos investuoti į gyvulių sveikatos sritį. Ligai atsiradus vienoje šalyje, ji gali greitai plisti, tuomet nukentės ne tik tos šalys kurios šia sritimi nesirūpina bet ir tos, kurios investuoja didžiulius pinigus. Reikia būti budriems, kad į ligas būtų sparčiai reaguojama, į tai reikia investuoti jau šiandien. Šie reikalavimai privalo būti įtraukti į PPO derybų sutartį.

Ž.ū. produkcijos kokybės saugikliai privalo būti įtvirtinti susitarime, nors tai ir nėra laisvos prekybos pagrindas. Be šių saugiklių negali būti ir kalbos apie tobulėjimą prekybos srityje – prekyba plėsis, tačiau kokybiškų prekių kiekis rinkoje progresyviai mažės negalėdamas konkuruoti savo kaina.

Taigi PPO derybos turi būti tęsiamos, tačiau šiek tiek kitokia linkme. Susitarime turi būti įtvirtinti ne tik prekybos, bet ir griežti produktų kokybės reikalavimai, kitaip šis susitarimas nebus naudingas pasauliui.

Pasirašius PPO derybų sutartį daugiausia subsidijų teikusios šalys turės jas sumažinti. Daugiausia subsidijų savo ūkininkams teikiančios šalys yra JAV, Japonija ir ES. Amerikoje net 60% žemdirbių pajamų sudaro subsidijos, Japonijoje - 56%, ES - 32%. Subsidijos žemdirbiams yra mokamos dažniausiai dėl to, kad rinkoje susidaro produkcijos perteklius. Visos šalys sutaria, kad subsidijos, iškreipiančios pasaulinę rinką turi būti mažinamos, tačiau staigus jų panaikinimas būtų pražūtingas visam žemės ūkio sektoriui. Akivaizdu, kad ž.ū. yra ta sritis kurios negalima aklai ginti ir visą laiką remti, tačiau šių problemų sprendimui reikia rasti balansą, ir jis turi būti pasiektas bendru šalių susitarimu, o ne vien tik ES nuolaidomis.[21]

PPO narės derybas pratęsė 2007 metų sausio mėnesio 31 dieną Ženevoje. Šių derybų rezultatai labiausiai priklausė nuo protekcionistinių šalių reformų įgyvendinat Dohos tikslus. Kad šiuos tikslus pasiekti, pirmiausiai amerikiečiai turi sutikti suamžinti žemės ūkio subsidijas nuo 22 bln. iki 15 bln. ar 17 bln.dolerių. Reformos yra būtinos, tačiau amerikiečių ūkininkai mato ir grėsmę, nors alternatyvus produkto, biokuro, kainos džiugina, tačiau medvilnės, ryžių rinkų perspektyvos apmirusios. Jei amerikiečiai imsis reformų, kitas žingsnis turės būti europiečių. Jie sutinka sumažinti žemės ūkio subsidijas, tačiau yra susirūpinę dėl jautrių produktų, tokių kaip jautiena, kiauliena. Optimizmo teikė du magiški skaičiai 17 ir 54. Jei Amerikiečiai savo žemės ūkio subsidijas sumažins iki 17 bln. dolerių per metus, europiečiai žadėjo sumažinti žemės ūkio tarifus iki 54 proc.

Amerika, Europos Sąjunga ir Brazilija bandė išgelbėti Dohos raundo prekybos derybas susirikę Delhi. Amerikiečių derybininkai atvykę argumentavo, kad jie negali daryti nuolaidų žemės ūkyje, kol jiems nebus pasiūlytos geresnės sąlygos parduoti javus užjūryje.[10]

Pagrindinė derybų kliūtis susitarti buvo Indijos ir Brazilijos abejingumas. Brazilija ir kitos šalys turi apkarpyti begėdiškus tarifus ir vystyti gyvesnę ekonomiką.[11]

2007 metų liepos 17 dieną žemės ūkio derybų pirmininkas platino savo 45 lapų patikslintą metodų planą, kaip sumažinti tarifus, prekybą iškreipiančias subsidijas. Šis planas pagrįstas PPO narių vyriausybių paskutinėmis susitartomis pozicijomis. Šiuo susitikimu svarbu pasiekti susitarimą. Šis projektas paruoštas remiantis balandžio ir gegužės susitikimuose išreikštomis narių pozicijomis.

2007 rugsėjo 26 d. žemės ūkio klausimai nagrinėjami, bet rezultatų neduoda. Aptarta kaip šalys narės įgyvendina savo įsipareigojimus žemės ūkio srityje. [31]

2007 metų lapkričio 6 dieną per derybas pirmininkas platino 3 dokumentus (apie eksporto kreditus, kreditų garantijas ir draudimą) prie kurių dirbama, ir atspindėjo rezultatus, kurie pasiekti paskutinėmis derybomis. Šie dokumentai apie eksporto konkurenciją - tai derybų rezultatas kurios prasidėjo rugsėjo mėnesį.

PPO žemės ūkio derybos, kurios dar nebaigtos dėl politinių, ekonominių, socialinių ir kitų aspektų yra laikomos sudėtingiausiomis ir svarbiausiomis. Pasiekti rezultatai rodo, kad per artimiausius 5 – 10 metų PPO šalyse bus reformuojama žemės ūkio, maisto, žuvininkystės ūkio, kaimo plėtros politika. Dohos derybų didžiausias trūkumas, kad turtingos šalys vis tiek suranda būdus išlaikyti protekcionistines priemones. Nežiūrint į tai, kad derybos žemės ūkio srityje vyksta sunkiai ir jos ne kartą buvo sustabdytos, šiame derybų sektoriuje pasiekta nemažai susitarimų.

1.3.2. ES įtaka pasaulinėje žemės ūkio ir maisto produktų prekybos sistemoje

Tarptautinė prekyba yra labai svarbi skatinant konkurencingumą ir augimą. Europos Sąjunga, būdama Pasaulinės prekybos organizacijos (PPO) narė ir visapusiškai dalyvaudama 2001 m. lapkričio mėn. PPO įsteigtoje Dohos vystymosi programoje (DVP), vykdo naujovišką prekybos politiką, grindžiamą veiksmingu daugiašališkumu.

DVP tikslas – konsoliduoti daugiašalę prekybos sistemą, ypač nuolat stiprinant tarptautinės prekybos taisykles, ir siekti didesnės besivystančių šalių integracijos į pasaulio ekonomiką. Šį tikslą remia ES, kuri nuo pat bendrosios prekybos politikos įgyvendinimo pradžios nesiliovė laipsniškai vėrusi savo rinkos šioms šalims.

ES, kaip ir kitų PPO šalių, strateginis tikslas yra atverti rinkas ir sumažinti prekybos barjerus. ES pasisako už tokią prekybos plėtrą, kuri padidintų eksportuojamų žemės ūkio ir maisto produktų apimtis.

PPO susitarimai žemės ūkio srityje neprieštarauja Europos Sąjungos, įskaitant ir Lietuvą, interesams. Priimti sprendimai ir įsipareigojimai tiesiogiai susiję su ES Bendrąja žemės ūkio politika ir jos raida 2007–2013 metais, kuri turi:

- užtikrinti kiekvienos šalies galimybę plėtoti ir palaikyti savo žemės ūkį bei galimybę kiekvienam dirbančiajam žemės ūkyje užtikrinti pakankamą pragyvenimą;
- apsaugoti ir plėtoti daugiafunkcinę žemės ūkio gamybą, ypač ekologines sistemas;
- įvairinti žemės ūkio gamybą, akcentuojant saugių ir aukštos kokybės produktų gamybą;

- vykdyti ir įgyvendinti kaimo plėtros politiką, kuri užtikrintų palankias gyvenimo sąlygas kaimo vietovėse, sąveiką su kitais ūkio sektoriais, skatintų įvairių įmonių steigimą kaime.

ES pasisako už laipsnišką prekybos barjerų panaikinimą, padėsiantį prisitaikyti prie pasaulyje sparčiai vykstančių prekybos globalizacijos pokyčių. ES tęs pradėtą žemės ūkio reformą, kad žemės ūkis būtų konkurencingas, palankesnis prekybai, atitiktų Europos ūkininkų bei vartotojų lūkesčius ir interesus.

Šiuo metu ES didelės reikšmės teikia tarptautinei prekybos politikai, siekdama, kad atnaujintos ES ir PPO derybos būtų sėkmingai užbaigtos. Dėmesio centre išliks ir dvišalių prekybos susitarimų galimybės bei jų plėtra.[22]

ES santykiai su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis:

- Daugiašaliai prekybos susitarimai (pvz., GATT – Bendrasis susitarimas dėl muitų ir prekybos);
- Dvišaliai susitarimai – Europos Bendrijos vardu sudaryti su atskiromis šalimis (šalių grupėmis). Pvz., Muitų sąjungos sutartys (Turkija, Andora, San marino) laisvosios prekybos sutartys;
- Vienašališkai taikoma Bendroji preferencijų sistema (BPS/GSP) besivystančioms šalims.

ES sutarties 131-134 straipsniuose yra išdėstyta, kad Europos Sąjunga turi vieningą išorinės prekybinės sistemos politiką, žinomą kaip bendra prekybos politika (BPP). BPP numato pagrindinę liberalią užduotį: prisidėti prie darnaus pasaulio prekybos plėtojimo, nuoseklaus tarptautinės prekybos apribojimų panaikinimo ir muitų kliūčių mažinimo. Nežiūrint to, BPP yra vykdoma keletu protekcionistinės politikos instrumentų, kurių keturi pagrindinai yra šie:

1. bendras išorinis muitų tarifas. Sukūrus Bendrąją rinką, ES valstybės susitarė taikyti vienodus muitų tarifus prekėms, įvežamoms į jų šalį iš bet kurios šalies už ES ribų. Pagal daugiašalį Bendrąjį susitarimą dėl muitų tarifų ir prekybos;

2. importo kvotos. Dėl vieningos rinkos valstybės narės buvo įpareigotos nacionalines kvotas pakeisti visoje ES taikomais tam tikrų prekių apribojimais. Šios kvotos pastaruoju metu taikomos įvairiausioms prekėms, įskaitant ir ž.ū. produktus;

3. antidempingo priemonės. Komisija turi teisę taikyti importo muitų tarifus ir mažiausios kainos lygius, jei eksportuotojai prekes į ES parduoda už diskriminacines kainas, kurios gali pakenkti vietos gamintojams. Anot Pasaulio prekybos organizacijos, ES dažniausiai taiko antidempingo priemones, įgyvendindama apie 150 priemonių per metus;

4. savanoriški eksporto apribojimai. Tai susitarimai tarp eksportuojančios valstybės ir importuojančios valstybės, pagal kuriuos eksportuotojas sutinka riboti importuotojui siunčiamų prekių kiekį. Savanoriški eksporto apribojimai dažniausiai kyla iš politinio spaudimo, tokio kaip

importuotojo antidempingo taikymo priemonių grėsmė. Tačiau jie gali būti taikomi ir siekiant apginti tiek eksportuotojų, tiek dėl importo konkuruojančių vietinių gamintojų interesus importuojančios šalies vartotojų sąskaita.[3]

ES išorinės ekonominės politikos priemonės yra nenuoseklios. Pagrindinis vieningos rinkos, BPP ir kai kurių vidaus politikų (ypač BŽŪP) tikslas – sudaryti palankesnes sąlygas vietiniams gamintojams, palyginus su trečiųjų šalių gamintojais. Be to, preferenciniais prekybos susitarimais ES sąmoningai bando iškraipyti tarptautinę prekybą tam tikrų eksportuotojų naudai. Tačiau tvirtinimas, kad ES yra ,,Europos tvirtovė“, kuris buvo paplitęs už ES ribų XX a. devintąjį dešimtmetį, nėra visiškai teisingas. ES importuoja ir eksportuoja daugiau prekių ir paslaugų nei bet kuri kita rinka pasaulyje. Daugumoje sektorių importo mokesčiai yra žemi, palyginti su kai kuriais ES konkurentais, ir ES aktyviai remia laisvosios prekybos liberalizavimą GATT derybose, PPO veikloje ir sudarydama įvairias dvišales laisvosios prekybos sutartis.

Nepaisant to, ES pretenzijoms skatinti pasaulinę laisvąją prekybą didžiausią šešėlį meta subsidijos žemės ūkio produktų eksportui. Šios subsidijos mažina daugelio žemės ūkio produktų kainas pasaulinėje rinkoje ir daro neproporcingą įtaką pasaulio neturtingiausių šalių ekonomikoms. Daugelis neturtingų šalių galėtų turėti lyginamąjį pranašumą pasaulinėje ekonomikoje vieno ar kelių žemės ūkio produktų srityje, bet negali palaikyti tų produktų gamybos esamomis pasaulinės rinkos kainomis. Tačiau vilties esama. Europos Sąjungai iškėlus sąlygą rinkis tarp pasaulio prekybos derybų Dohos raundo sėkmingo užbaigimo ir BŽŪP reformos, panašu, kad ES galėtų priversti Prancūzijos vyriausybę pritarti BŽŪP reformai. Taigi kritiniu momentu ES instinktai palaiko laisvąją prekybą.[3]

Atsižvelgiant į sparčiai augančią grūdų paklausą ir kainas ES atsisako dar vienos protekcionistinės priemonės - importo muitų, taikomų grūdamas. EK 2007 metų spalio mėnesį pateikė pasiūlymą atšaukti importo muitus grūdams 2007 - 2008 prekybos metams.

Pradinės 2007 – 2008 prekybos metų atsargos palyginti su praėjusiais prekybos metais sumažėjo 13 milijonų tonų. Šį sumažėjimą lėmė dviejų veiksnių derinys: nedidelis 2006 – 2007 metų javų derlius ir minėtais prekybos metais labai sumažėjusios Bendrijos intervencinės atsargos. Iš tikrųjų siekiant patenkinti pirmiausia vidaus rinkos poreikius 2006 – 2007 m. iš intervencinių atsargų buvo parduota daugiau kaip 8 milijonai tonų javų (3,1 milijono tonų kviečių, 3,4 milijono tonų kukurūzų, 1,4 milijono tonų miežių ir beveik 395 000 tonų rugių). 2007 – 2008 prekybos metų pradžioje Bendrijos intervencines atsargas sudarė apie 2,4 milijono tonų javų, daugiausia vengriški kukurūzai. Įtakos aukštoms grūdų kainoms turi labai ryškūs klimato pokyčiai.

Norint panaikinti Europos Sąjungos grūdų rinkose susidariusią įtampą, siekiama pagerinti Bendrijos rinkos aprūpinimą grūdais, palengvinant importą iš trečiųjų šalių. Net jei su grūdais susiję

apsaugos prie sienų lygiai dabar yra palyginti maži, kai kuriems grūdams, kurie svarbūs Europos Sąjungos rinkos pusiausvyrai, tebetaikomi importo muitai.

Europos Sąjunga visiems grūdams taikomus muitus nustatė Bendrajame susitarime dėl muitų tarifų ir prekybos. Muitai taikomi laikantis prie Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos pridėto sąrašo, kuriam atsirasti pagrindą davė „Blair House“ susitarimas, sudarytas su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, 6 įžanginėje pastaboje nustatytos tvarkos. Muitai, išskyrus taikomus miežiams bei vidutinės ir žemos kokybės paprastiesiems kviečiams, nustatomi pagal atskiras aiškiai apibrėžtų grūdinių kultūrų veislių pasaulines atskaitos kainas.

Apskritai žemės ūkio produktams pagal Pasaulio prekybos organizacijos susitarimus taikomos muito normos nustatytos bendrajame muitų tarife. Tačiau kai kurių grūdų importas, vykdomas laikantis tarifinių kvotų, nustatytų pagal Sutartį sudarytuose tarptautiniuose susitarimuose arba kituose Tarybos aktuose, apmokestinamas specialiais muitais.[19]

Pasiūlymas atšaukti importo muitus 2007 - 2008 prekybos metams buvo "patvirtintas vienbalsiai", pasibaigus ES žemės ūkio ministrų posėdžiui pareiškė ES šiuo metu pirmininkaujančios Portugalijos žemės ūkio ministras Jaime Silva (Žaimė Silva).

Priemonė, kuri gali būti įgyvendinta gruodį, yra vienas iš keleto veiksmų, kurių imasi Europos Sąjunga, atsižvelgusi į sudėtingą padėtį grūdų rinkoje. ES, be kita ko, taip pat sutiko kol kas netaikyti reikalavimo, pagal kurį ūkininkai turi kasmet palikti dalį žemės pūdymui.

Tačiau pasaulyje, ypač sparčiai augančiose besivystančiose šalyse, pastebimai išaugus žaliavų paklausai, padėtis ES iš esmės pasikeitė. Be to, bloko grūdų rinką slegia vis didėjantis biokurui gaminti naudojamų kultūrų auginimas.[15]

Taigi Europos produkcija mažėja ir Europos Sąjungos atsargų jau yra mažai. Todėl Europos Sąjunga 2007 – 2008 m. turi importuoti daugiau nei 200 – 2007 m.

ES yra sudariusi daug skirtingų rūšių preferencinių prekybos susitarimų su įvairiomis pasaulio valstybėmis ir regionais. Skirtingi šių sutarčių ir susitarimų suteikiami prieinamumo prie vieningos rinkos laipsniai atspindi ES politinius prioritetus. Vienas iš ES išorinės ekonomikos politikos tikslų – remti politinę ir ekonominę pažangą besivystančiame pasaulyje.

1.3.3. ES prekybos ryšiai su Centrine Amerika ir Rytų Europa

Europos Sąjunga remia Centrinės Amerikos (toliau CA) šalių (tame tarpe ir Nikaragvos) gamybos struktūrų pertvarkymą ir ekonomikos konkurencingumo didinimą, pvz., technologijų perdavimą, nacionalinių reikalavimų įtraukimą į kilmės taisykles ir bendradarbiavimo bei techninės pagalbos programų sukūrimą, ir visai tai kartu skatina kurti stabilią teisinę aplinką ir aiškias

taisykles, pagal kurias būtų užtikrinama investicijų saugumas ir šalių ekonominiai bei prekybiniai santykiai. ES – antra pagal svarbą Lotynų Amerikos prekybos partnerė, pagrindinė tiesioginė užsienio investuotoja ir svarbiausia šio regiono vystymuisi pagalbą teikianti organizacija.

Kas dvejus metus ES, visų Lotynų Amerikos ir Karibų jūros šalių vadovai renkasi į dviejų regionų viršūnių susitikimus, kuriuose aptariamos pačios įvairiausios temos – politika, ekonomika, švietimas, mokslas, technologija, kultūra ir socialiniai klausimai. Šiuo metu visos Lotynų Amerikos šalys individualiai ar grupėmis yra su ES sudariusios asociacijos, bendradarbiavimo ar prekybos susitarimus.

Kava, cukrus, bananai ir kiti įvairūs vaisiai yra pagrindiniai produktai, kuriuos Lotynų Amerikos šalys eksportuoja į ES. Bendradarbiavimas tarp ES ir CA tęsiasi jau daugelį metų, dar 1993 metais buvo pasirašytas žemės ūkio bendradarbiavimo susitarimas.

Su MERKOSUR grupe (Brazilija, Argentina, Paragvajumi ir Urugvajumi) ES derasi dėl asociacijos sutarties, įskaitant ir laisvosios prekybos zonos tarp šių dviejų grupių sukūrimą.

ES prekybos politika glaudžiai susijusi su plėtros politika. Šios dvi politikos suartėja Sąjungai imantis vis daugiau atsakomybės padėti besivystančioms šalims kovoti su skurdu ir integruotis į pasaulio ekonomiką.

ES seniai pripažįsta, kad prekyba gali paskatinti neturtingų šalių ekonomikos augimą ir gamybinius pajėgumus. Jau 1971 m. veikdama pagal savo „bendrąją lengvatų sistemą“ (BLS) ES pradėjo mažinti ir naikinti tarifus bei kvotas iš besivystančių šalių importuojamoms prekėms. Dar daugiau, 2001 m. paskelbus ES iniciatyvą „Viskas, išskyrus ginklus“, Sąjungos rinka buvo atverta visoms 49 mažiausiai išsivysčiusių šalių prekėms, išskyrus ginklus.

Ypatingi ES ir 78 jos partnerių Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalių (AKR grupės) prekybos ir pagalbos santykiai, plėtojami jau nuo 1975-ųjų, laikomi pavyzdžiu, kaip turtingos šalys gali pagelbėti skurdesnėms**.**

2003 m. pabaigoje ES sudarė dvi atskiras politinio dialogo ir bendradarbiavimo sutartis: vieną su Andų bendruomene, o kitą – su CA. Kitas žingsnis bus derybos su šiais abiem regionais dėl asociacijos sutarčių.

2007 m. kovo 15 d. Europos Parlamento rekomendacija Tarybai dėl įgaliojimų derėtis dėl Europos Sąjungos bei jos valstybių narių ir CA šalių asociacijos susitarimo.

Derybų įgaliojimuose turi būti patikslinta, kad ES ir CA šalių asociacijos susitarimo tikslas – laipsniškas prekybos liberalizavimas teisingomis ir abiem šalims naudingomis sąlygomis, paremtomis papildomumo ir solidarumo principais, politinis dialogas ir bendradarbiavimas, demokratijos bei teisinės valstybės principų įtvirtinimas, visapusiška pagarba žmogaus, pilietinėms ir politinėms teisėms, socialinė sanglauda, tvari žmogaus raida, ekonominės ir socialinės teisės, nepamirštant atsižvelgti į šių teisių kultūrinius ir aplinkos aspektus.

Neturi būti įtraukta jokių formalių ar numanomų sąlygų, dėl kurių būsimojo ES ir CA susitarimo sudarymas priklausytų nuo to, ar bus pasibaigęs Pasaulio prekybos organizacijos derybų ciklas, paliekant galimybę reikiamu metu į šį susitarimą įtraukti Dohos darbo programos rezultatus, kurie atitiks svarbiausiąjį ES ir CA asociacijos susitarimo tikslą, visa tai turi tapti apčiuopiama ir esmine parama Centrinės Amerikos regionų integracijos procesui.

Įsipareigoti sukurti Europos ir Lotynų Amerikos visą apimančią tarpregioninę erdvę, kuri visapusiškai atitiktų naująją PPO skaidrumo priemonę ir su PPO susijusias teises bei įsipareigojimus, visų pirma Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (angl. GATT) XXIV straipsnį ir Bendrojo susitarimo dėl prekybos paslaugomis (angl. GATS) V straipsnį, ir taip padėti stiprinti daugiašalę prekybos sistemą.

Susitarti dėl vieno nedalomo prekybos susitarimo, kuris apimtų daugiau nei dabartiniai ar būsimi su PPO susiję šalių įsipareigojimai ir padėtų per pereinamąjį laikotarpį sukurti PPO reikalavimus atitinkančią Europos ir Lotynų Amerikos visa apimančią tarpregioninę erdvę; ją kuriant turėtų būti atsižvelgiama (nustatant kuo mažesnius apribojimus) į ypatingą tam tikrų produktų rinkų jautrumą ir vystymosi aspektus, neišskiriant nė vieno sektoriaus.

Kaip į labai svarbų aspektą, padėsiantį sėkmingai derėtis, atsižvelgti į tai, kad CA stengiasi vykdyti savo įsipareigojimus, kuriuos pakartojo minėtajame Vienoje įvykusiame vadovų susitikime, per nustatytą laikotarpį įgyvendinti 2006 m. kovo 9 d. Panamoje įvykusiame Panamos, Belizo, Kosta Rikos, Salvadoro, Gvatemalos, Hondūro, Nikaragvos ir Dominikos Respublikos vyriausybių vadovų susitikime priimtus sprendimus – sukurti veiksmingą muitų sąjungą, stengtis ratifikuoti CA sutartį dėl investicijų ir paslaugų bei plėtoti teisingumo vykdymo mechanizmą, kuris padėtų užtikrinti regioninių ekonominių teisės aktų vykdymą visame regione.

Atidžiai atsižvelgti į tai, jog ES ir Centrinės Amerikos bendrame CA ekonominės integracijos įvertinime pabrėžiama, kad reikia padaryti su veikla susijusių svarbių tikslių išvadų (dėl ekonominės integracijos institucinės sistemos, muitų sąjungos, techninių prekybos kliūčių, sanitarijos ir fitosanitarijos priemonių taisyklių, regioninio paslaugų ir investicijų liberalizavimo, viešųjų pirkimų, intelektinės nuosavybės teisų ir geografinės informacijos sistemos (GIS), konkurencijos ir prekybos apsaugos priemonių), siekiant stiprinti, plėtoti ir baigti kurti Centrinės Amerikos muitų sąjungą ir bendrą vidaus rinką, kurios būtinos norint susitarti dėl tikros du regionus apimančios LPE ir ją įgyvendinti.

Pasiūlyti prasmingų naujų galimybių patekti į žemės ūkio rinką, nes šis sektorius itin svarbus CA vystymuisi, nepriklausomai nuo pažangos, padarytos kitose srityse.[27]

1.3.3.1. Europos kaimynystės politika ir Moldova

Europos kaimynystės politikos (EKP) pagrindu ES siekia glaudesnio ekonominio ir politinio bendradarbiavimo su Sąjungai nepriklausančiomis kaimyninėmis valstybėmis. Ši politika taip pat skirta skatinti ir stiprinti demokratinius procesus kaimyninėse šalyse**.**

EKP, pradėta vykdyti 2004 m., siekia sukurti gerovės, stabilumo ir saugumo erdvę aplink ES. Šiuo metu kaimynystės politikos rėmuose su ES bendradarbiauja 16 sausuma ar jūra su ja besiribojančių šalių.

Europos Sąjunga yra pasiryžusi užtikrinti, kad 2004 m. plėtra ir visos tolesnės plėtros nesukurtų naujų kliūčių tarp padidėjusios Sąjungos ir jos kaimynių. Štai kodėl ES rengiasi užmegzti dar glaudesnius ryšius su savo kaimynėmis Rytuose (Rusija, Ukraina, Moldova ir galbūt Baltarusija) bei Pietuose (Vidužemio jūros šalimis).

ES planuoja šioms šalims suteikti galimybę naudotis daugeliu bendrosios rinkos privalumų, pasiūlyti dar daugiau prekybos lengvatų ir finansinę paramą. Visa tai yra „Europos kaimynystės politikos“ dalis. Savo ruožtu ES kaimynės turėtų prisiimti rimtesnių įsipareigojimų dėl demokratinių reformų, rinkos ekonomikos ir labiau gerbti žmogaus teises. Kadangi po plėtros ES tiesiogiai patiria kaimyninių šalių rinkų politinį ir socialinį nestabilumą, ji, dalydamasi su jomis savo gerove ir stabilumu, siekia apsaugoti save pačią.

Per kaimynines šalis vyksta nelegali imigracija, nelegali prekyba narkotikais ir žmonėmis, todėl ES daugeliui savo kaimynių padeda stiprinti sienų valdymą ir imigracijos procedūras.

Rusija, Ukraina, Moldova ir dauguma Pietų Kaukazo bei Vidurinės Azijos šalių yra pasirašiusios su ES prekybos, taip pat politinio, aplinkosaugos, mokslinio bei kultūrinio bendradarbiavimo sutartis. Šios šalys taip pat naudojasi ES TACIS programos teikiama parama, kuri 2000 – 2006 m. laikotarpiui sudaro 3,14 milijardo eurų. Ši programa skirta teikti paramą institucinės reformos, infrastruktūros tinklų, privataus sektoriaus plėtros, aplinkosaugos ir kaimo ekonomikos projektų įgyvendinimui.[17]

Liberalizuojama prekyba tarp ES ir kiekvienos jos partnerės, o šios, savo ruožtu, siekia vis daugiau prekiauti tarpusavyje.

Europos kaimynystės politika bei patvirtintas veiksmų planas tapo nauju impulsu Moldovos ir ES santykiuose.

2002 metais ES padėjo pagrindus naujos ES politikos kaimyninių valstybių atžvilgiu, tarp kurių buvo įtraukta ir Moldova, formavimui. Išplėtojus pagrindinius Europos kaimynystės politikos tikslus ir principus, buvo nuspręsta kaimynystės politiką įgyvendinti per bendrus su ES veiksmų planus, kurie bus pritaikyti prie atitinkamos valstybės interesų.

Pažymėtinas faktas, kad Moldova pirmoji iš Europos kaimynystės politikai priklausančių valstybių 2004 m. baigė derybas dėl veiksmų plano su ES. Veiksmų planas Moldovai buvo patvirtintas 2005 m. vasario 22 d.

ES - Moldovos veiksmų planas yra politinis dokumentas, nustatantis strateginius bendradarbiavimo tarp ES ir Moldovos tikslus. Šiame plane specifinė kryptis – bendradarbiavimas Padnestrės (Transnistrijos) konflikto sprendimo klausimu. Reikėtų paminėti, kad įtraukus Moldovą į Europos kaimynystės politiką, paaštrėjus šios šalies nesutarimams su Rusija dėl Padnestrės, Moldova pakeitė savo geopolitinę orientaciją: prorusišką politiką pakeitė siekis integruotis į ES.[1]

2005 m. EKP veiksmų planas buvo veiksmingai įgyvendinamas, kadangi jis buvo pagrįstas metinėmis įgyvendinimo priemonėmis, į kurias atsižvelgiant buvo sudaryti išsamūs prioritetų ir terminų 2006 m. planai. Europos Sąjungos ir Moldovos bendradarbiavimo taryba bei kitos kompetentingos Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimo institucijos peržiūrėjo veiksmų plano įgyvendinimą. Bendri padarytos pažangos vertinimai buvo atlikti kovo ir lapkričio mėn.

Nuo sausio 1 d. Moldova naudojasi Bendrąja lengvatų sistema „plius“ (BLS+). Moldova ir Komisija pažengė spręsdamos galimo papildomų autonominių lengvatinių prekybos tarifų suteikimo Moldovai klausimą. Tai pat buvo pažymėta, kad pasiekta pažangos skaidriai administruojant Moldovos ir Ukrainos valstybinę sieną.

Komisija toliau rėmė pastangas išspręsti Padniestrės konfliktą. Rugsėjo ir lapkričio mėn. ji surengė Padniestrės verslo bendruomenei skirtus seminarus, kuriuose siekė aiškiai išdėstyti prekybos su Europos Sąjunga galimybes, ir pabrėžti, kad norint jomis naudotis būtina veikti atsižvelgiant į oficialią Moldovos politiką.

Be to, Komisija baigė pasirengimą deryboms su Moldova dėl susitarimų, susijusių su vizų išdavimo tvarkos supaprastinamu ir readmisija, sudarymo.[12]

Rumunijos įstojimas į ES atveria naujų galimybių ir Moldovai. Pastaroji dabar jaučia daugiau motyvacijos vykdyti svarbias politines reformas, stiprinti teisinės valstybės pagrindus, ugdyti pagarbą pamatinėms žmogaus teisėms ir laisvėms. Tokio pobūdžio reformos labai priartintų Moldovą prie ES. Rumunija tai pat nuosekliai remia Moldovos Respublikos europinę integraciją visomis jai prieinamomis priemonėmis.

EKP – nauja politika, kurios potencialas dar tik pradeda ryškėti. Jau dabar ji teikia naują postūmį besivystančioms šalims remiant jų ekonomines ir politines reformas. Visas pastangas sutelkdami bendrai darbotvarkei, EKP veiksmų planai padeda stiprinti ryšį su kaimynais ir skatina didesnį tarpusavio pasitikėjimą.

Lietuva aktyviai veikia EKP rėmuose ir taip pat gali pasidalinti patirtimi dėl PPO.

1.3.4. Lietuvos vaidmuo PPO

Lietuva visateise PPO nare tapo 2001 m. gegužės 31 d. Lietuvos stojimo į šią organizaciją procesas prasidėjo 1995 m., kai, atsižvelgiant į tarptautinius politinius pokyčius regione ir į vis intensyvėjančius ir didesnę ekonominę naudą teikiančius tarptautinius ekonominius ir prekybinius santykius, į LR Vyriausybės programą buvo įtrauktas sprendimas pradėti derybas dėl prisijungimo prie Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT), o vėliau, kai buvo įkurta PPO, ir dėl narystės šioje organizacijoje. 2001 m. balandžio 24 d. LR Seimui ratifikavus Lietuvos stojimo į PPO rezultatus ir apie tai pranešus PPO sekretoriatui, Lietuva įvykdė visas teisines procedūras, būtinas narystei PPO.

Narystė PPO suteikė Lietuvos prekybos režimui stabilumą ir patikimumą - tai reikšmingi veiksniai mūsų prekybos partneriams ir investuotojams. Lietuvos prekyba su trečiosiomis šalimis tapo liberalesnė, skaidresnė ir prognozuojama, o pati Lietuva - patrauklesnė užsienio kapitalo investicijoms. Narystė PPO turi didžiulę reikšmę tiek eksporto skatinimo, tiek verslo aplinkos gerinimo, tiek PPO siūlomų prekybos priemonių taikymo srityse.

Lietuva tikisi, kad numatomi derybų rezultatai ir priemonės įgalins papildomai atverti rinkas lietuviškoms prekėms ir paslaugoms, taip pat supaprastins muitinės procedūras reguliuojančias taisykles. Prekybos ž.ū. ir maisto produktais liberalizavimas sudarys galimybę sėkmingai eksportuoti produkciją, skatins konkurencingumą, ekonomišką ir efektyvią gamybą, o vartotojams užtikrins didesnį maisto produktų pasirinkimą. Atnaujintame PPO derybų raunde visoms besiderančioms šalims reikalingas toks prekybos liberalizavimo susitarimas, kuris užtikrintų stabilų ir ilgalaikį ekonomikos augimą, leistų išsaugoti pusiausvyrą tarp vietinės gamybos ir importo, skatintų geresnį apsirūpinimą maistu.

Lietuvos nuomone, būtina užtikrinti balansą tarp pagrindinių žemės ūkio derybinių sričių – eksporto subsidijų, vidaus paramos mažinimo ir rinkos atvėrimo. Siekiant išsaugoti žemės ūkio produkcijos gamybos stabilumą, vengiant drastiško žemdirbių pajamų mažėjimo ir kai kurių žemės ūkio produktų perdirbimo šakų išnykimo, priimti sprendimai turi būti nuoseklūs ir subalansuoti. Atsisakant eksporto subsidijų, turėtų būti užtikrintas panašumas tarp visų eksporto subsidijavimo formų ir kuo ilgesnis pereinamasis laikotarpis. Rinkos atvėrimo srityje, taikant importo muitų mažinimo formulę, turėtų būti užtikrintas jautrių produktų išskyrimo mechanizmas, nes visoms šalims labai svarbu kuo ilgiau išlaikyti šiuos produktus konkurencingais, palaipsniui kuriant, plečiant ir skatinant alternatyvių produktų gamybą. Vidaus paramos srityje nuolaidos neturėtų būti didesnės, nei numatytos ES Bendrosios žemės ūkio politikos gairėse.

Pasauliniame kontekste reikėtų daugiau dėmesio skirti vartotojams rūpimiems klausimams, aiškiau suformuluoti PPO taisykles, taikomas prekybai žemės ūkio produktais ir aplinkos apsaugą

reglamentuojančioms sutartims, produktų žymėjimui, visuomenės sveikatai. Labai svarbu užtikrinti visuotinį pritarimą šioms taisyklėms ir įsitikinti, jog taikomos priemonės nėra būdas diskriminuoti mažiausiai išsivysčiusias ir neseniai demokratijos keliu pasukusias augančios ekonomikos šalis.[22]

Įstojus į Europos Sąjungą, pakito Lietuvos veiklos PPO pobūdis. Kadangi užsienio prekybos politika yra išimtinė ES kompetencija, tarptautiniuose prekybiniuose forumuose (pirmiausiai PPO) šalių narių interesams atstovauja Europos Komisija. Komisija taip pat derasi dėl daugiašalės prekybos liberalizavimo, naujų narių stojimo į PPO, dėl prekybinių ginčų su kitomis PPO narėmis, dėl kompensacijų ir nuolaidų pasikeitus prekybos sąlygoms po ES išsiplėtimo ir kt. Komisija reguliariai konsultuojasi su specialiu komitetu (Komitetas 133), kuris yra sudarytas iš valstybių narių aukšto rango pareigūnų ir kuriam Komisija atsiskaito apie derybų eigą. Pagrindinis Lietuvos pareigūnų uždavinys yra aktyviai dalyvauti formuojant bendrąją ES poziciją konkrečiose užsienio prekybos srityse siekiant, kad būtų atspindėti Lietuvos ekonominiai interesai.[28]

Lietuva kaip ES narė prisideda prie besivystančių šalių integracijos į pasaulinę prekybos sistemą.

Jau nuo 2003 m .pabaigos ėmėsi aktyviai remti Moldovos apsisprendimą vykdyti ūkio bei šalies politinės sistemos reformas, kurios atvertų galimybę Moldovai siekti narystės ES. Pažymėtina, nuo 2004 m. suaktyvėjo ir dvišaliai Lietuvos – Moldovos ryšiai.

Lietuva remia Moldovos nepriklausomybę, jos teritorinį vientisumą, strateginį pasirinkimą integruotis į vakarų struktūras. Šiuo metu esminė užduotis Lietuvos diplomatijai – padėti tokioms šalims kaip Moldova įtvirtinti Europines vertybes, padėti vykdyti reformas, aktyviai skatinti šalies integraciją. Šiam tikslui Lietuva siekia sukurti riekiamus instrumentus tiek dvišaliu lygmeniu, tiek ES viduje aktyviai dalyvaudama formuojant Bendrijos politiką Rytų Europos atžvilgiu.[12]

ES dėl savo dydžio ekonomikos, prekybos ir finansų požiūriu užima svarbią vietą pasaulyje.

ES ir Lietuvos vykdoma užsienio politika padeda besivystančioms šalims įsilieti į pasaulinę prekybą, taip sustiprindamos jų stabilumą.

2. BESIVYSTANČIŲ ŠALIŲ ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ EKSPORTO ANALIZĖ

Globalizacija palietė viską, net žemės ūkį, nors jis amžiais gamina tuos pačius maisto produktus iš esmės tais pačiais metodais. Žemės ūkis išgyvena dvejopus pokyčius. Kaip maisto gamybos dalis kartu su kitomis pramonės šakomis jis tapo atviras pasaulinei konkurencijai. Ž.ū. produktų ir maisto rinka, nepaisant vis dar egzistuojančių prekybos apribojimų, darosi globali. Nors

daugelis šalių žemės ūkį laiko strategine ūkio šaka ir todėl bando jį ginti nuo pigesnės importuojamos produkcijos, jei ne muitais tai nustatant specifinius maisto standartus, vis tiek reikalai krypsta globalinės maisto sistemos tapimo bendra rinka.

Prekybos liberalizavimas leistų įsilieti besivystančioms šalims į pasaulinę prekybos sistemą. Visos šios organizacijos narės turi lygias teises, visi klausimai sprendžiami ir sprendimai priimami tik gavus visų šalių narių pritarimą. Gerai išplėtota PPO teisinė sistema nagrinėja prekybos ginčus, užtikrina šalims narėms didžiausio palankumo prekyboje ir nacionalinio režimo statusą, kartu įpareigoja šalis vykdyti užsienio prekybą pagal atitinkamas taisykles, netaikant diskriminacijos, didesnių muitų tarifų, kitų netarifinių apribojimų.

PPO narės plėtoja tarpusavio ryšius prekybos ir ekonomikos srityje, siekdamos kelti pragyvenimo lygį, užtikrinti visišką užimtumą ir nuolatinį realių pajamų didėjimą, skatinti prekių ir paslaugų gamybą. Laikantis tolygios plėtros principo, stengiamasi optimaliai naudoti pasaulio išteklius, o prekybos liberalizavimo priemones taikyti taip, kad atitiktų skirtingo išsivystymo šalių poreikius ir interesus.[22]

Specialūs ir skirtingi apribojimai yra svarbiausi PPO organizacijos sistemoje. Besivystančios šalys turi labai skirtingas ekonomines, finansines, technologine ir plėtros galimybes lyginat su išsivysčiusiomis šalimis. Pirmenybė ir nuolaidos turi būti duodamos šioms šalims įgyvendinti jų poreikiams.

Susitarimai žemės ūkio politikos srityje yra labai svarbus besivystančioms šalims, nes nuo jų priklauso ekonominis stabilumas.

Žemės ūkio sektorius yra vienas svarbiausių besivystančiose šalyse:

- pagaminama didžioji dalis bendrojo vidaus produkto;
- daugiausia dirbančių šiame sektoriuje;
- yra kaip pagrindinis šaltinis užsienio mainuose;
- pagrindinis pragyvenimo šaltinis daugeliui kaimo gyventojų.

Iš kitos pusės daugelio besivystančių šalių žemės ūkio sektorius lieka vienas labiausiai neišsivysčiusių tiek dėl vietinės rinkos menko išplėtojimo, tiek dėl žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į kitas šalis.

Žemės ūkio sektoriaus vystymosi užtikrinimas – tai ekonominis vystymasis. PPO iniciatyva liberalizuoti žemės ūkio maisto produktų prekybą, tai didžiulė nauda besivystančioms šalims.

Yra ne nevienodos PPO prekybos taisyklės išsivysčiusioms ir besivystančioms šalims. Susitarimai žemės ūkio produktų prekybos liberalizavimo srityje buvo labai įvairūs ir daugelis jų buvo naudingi.[29]

Toliau analizuosime, kokią naudą PPO davė dviem besivystančios šalims Nikaragvai ir Moldovai. Kartu patvirtinsime arba paneigsime iškeltas hipotezes. Nikaragvos atveju analizuosime ar tikrai PPO paskatino ž.ū. ir maisto produktų augimą. Moldovos atveju nagrinėsime, kokia buvo BVP kaita atskirais metais ir kokią reikšmę tam turėjo eksporto augimas.

2.1. Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto analizė

Nikaragva yra viena iš neturtingiausių Centrinės Amerikos valstybių: pajamų paskirstymo netolygumas yra vienas iš didžiausių regione. 2005 m. Nikaragva pasirašė JAV ir Centrinės Amerikos Laisvos prekybos susitarimą, kuris siejamas su didesnėmis galimybėmis pritraukti užsienio investuotojus, sukurti naujas darbo vietas ir pagilinti ekonominį vystymąsi. Nikaragvoje ekonomika yra orientuota į eksportą ir pagrindinės eksporto prekės yra žemės ūkio produkcija, kurios didžioji dalis yra išvežama į JAV, kas lemia specifinę priklausomybę nuo šios didžiosios valstybės. Nikaragva neturi didelių galimybių renkantis užsienio ir saugumo politikos kryptis. Ši mažoji valstybė, kuri neturi strategiškai svarbių objektų ar gamtos išteklių, kaip pavyzdžiui, nafta.

Nikaragva specifiška tuo, jog šalies vidaus politikos dinamika lemia ir jos užsienio bei saugumo politiką. Nestabilumas šalies viduje, konsensuso tarp skirtingų grupuočių paieškos lemia ir mažo savarankiškumo užsienio bei saugumo politiką.[24]

Nikaragva PPO nare tapo 1995 metais rugsėjo 3 dieną ir narystė šioje organizacijoje turi didelę reikšmę šalies užsienio prekybos politikoje, kadangi eksportas turi įtaką šalies gerovei.

Pagrindiniai Nikaragvos eksporto produktai yra kava, jautiena, veršiena, medvilnė, javai, bananai, cukranendrės (1 priedas). Apie 60 proc. pasėlių sudaro kukurūzai ir pupelės. 2004 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportas sudarė 84,62 proc. viso eksporto. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas augo greičiau nei importas.[30]

Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto analizę atliksime naudodami statistinių duomenų analizės paketą STATISTICA.

Statistiniai duomenys surinkti reguliariais laiko intervalais yra vadinami laiko eilutėmis. Šiuo atveju 1995 – 2005 metų ž.ū. ir maisto produktų eksportas. Analizuojant laiko eilutes sprendžiami du pagrindiniai uždaviniai:

1) nagrinėjamų duomenų prigimties nustatymas, t.y. išskyrimas pagrindinių faktorių, veiksnių, darančių įtaką duomenims. Šio uždavinio sprendimui naudojama keletas metodų: duomenų glodinimas, tinkamos kreivės parinkimas;

2) ateities rezultatų prognozavimas. Čia labiausiai paplitęs yra slenkamųjų vidurkių (moving averages) metodas.

Panaudosime laiko eilučių analizės metodą Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportui nagrinėti. Nustatysime trendo lygtį ir atliksime prognozę sekantiems dviems laiko periodams (2006 ir 2007 m.).

2 lentelė. Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 1995 – 2005 metais [37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45]

Metai	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Nikaragva	389	423	483	473	731	547	428	459	468	591	677

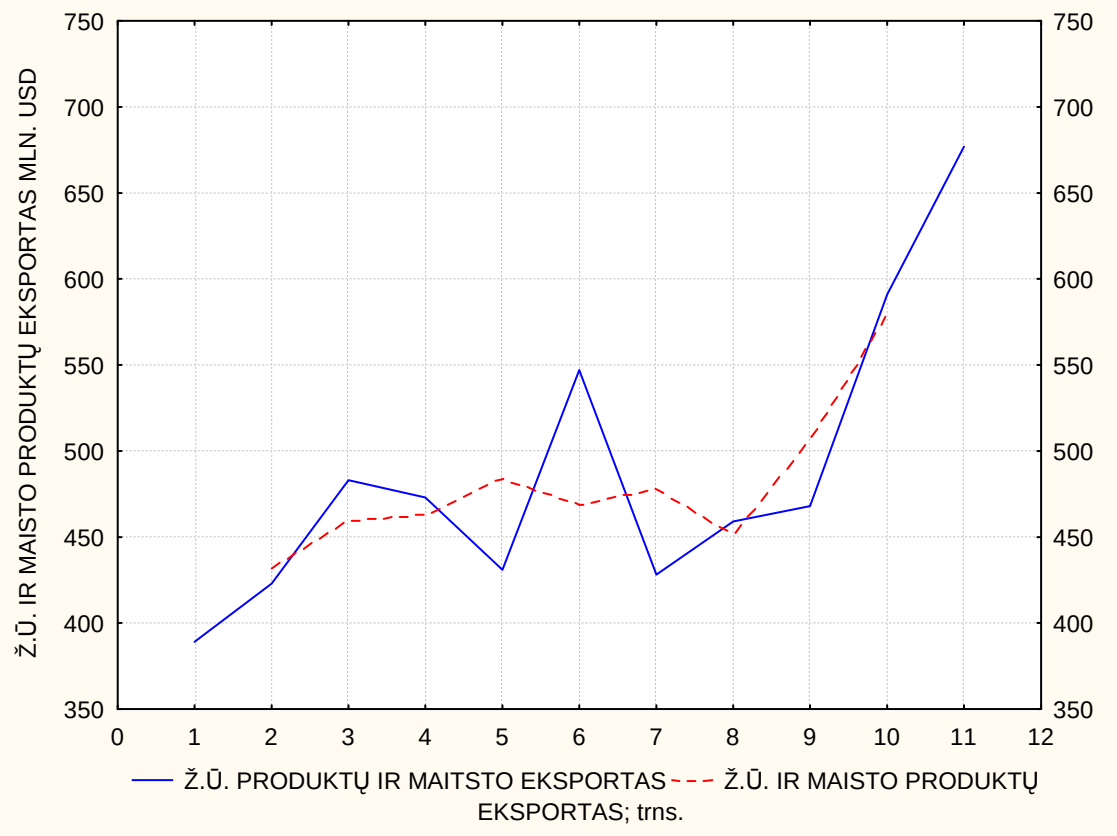
Iš 2 lentelės duomenų matyti, kad 1999 ir 2001 metais buvo ž.ū. ir maisto produktų eksporto nuosmukiai. Tai įtakojo krizė kavos rinkoje. Derlius buvo gausus, tačiau prasta pupelių kokybė. Kavos kainų kritimas skaudžiai atsiliepė Nikaragvos ž.ū. ir maisto produktų eksportui.

Nikaragvos ž.ū. ir maisto produktų eksportui tirti naudosime laiko eilučių analizę, kurios metu, tenka naudoti įvairią duomenų filtravimo techniką, leidžiančią labiau išryškinti sisteminę komponentę. Vienas iš paprasčiausių ir plačiausiai paplitusių yra duomenų glodinimas slenkamųjų vidurkių metodu. Pagal šį metodą kiekvienas laiko eilučių narys yra pakeičiamas jį supančių narių vidurkiu.

3 lentelė. Pradinis ir suglodintas Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportas

	Z.U. PRODUKTU EKSPORTAS	**Z.U. PRODUKTU EKSPORTAS**
1	389,00	
2	423,00	431,67
3	483,00	459,67
4	473,00	462,33
5	431,00	483,67
6	547,00	468,67
7	428,00	478,00
8	459,00	451,67
9	468,00	506,00
10	591,00	578,67
11	677,00	

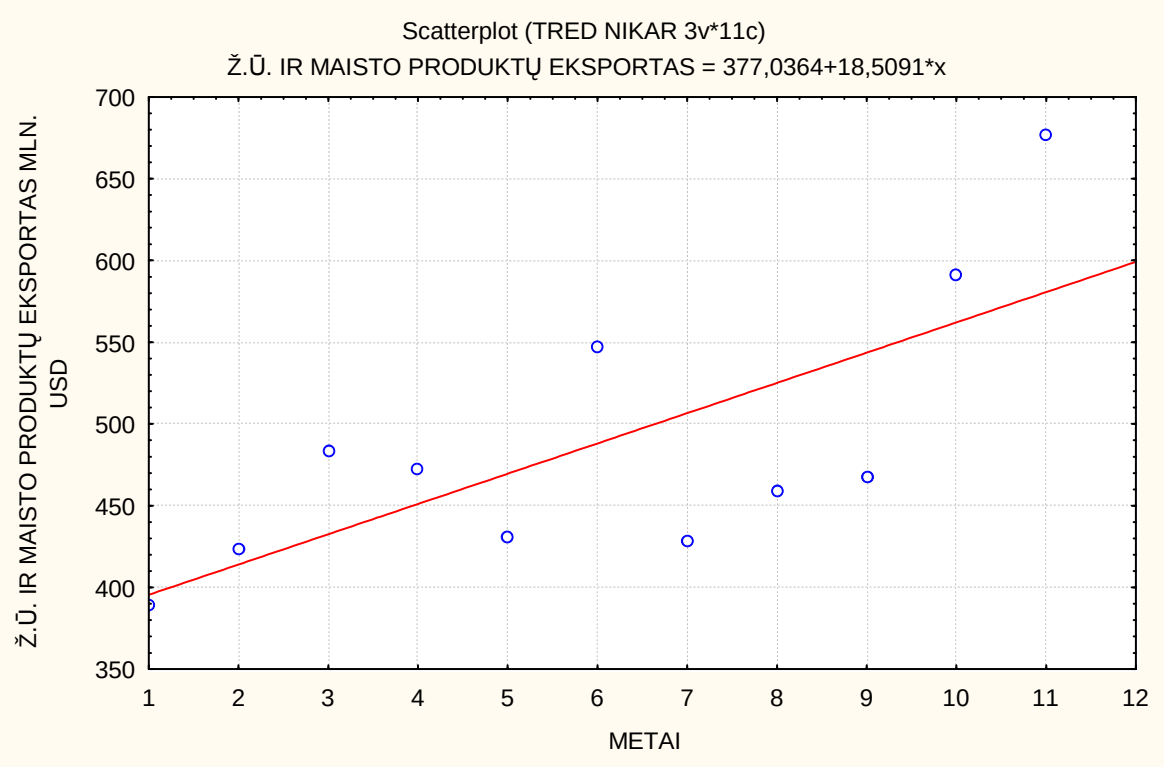
Kad būtų vaizdžiai matomas suglodinimo efektas žemės ūkio ir maisto produktų eksporto duomenis pavaizdavome grafiškai.

2 pav. Pradinis ir suglodintas Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 1995 – 2005 metais

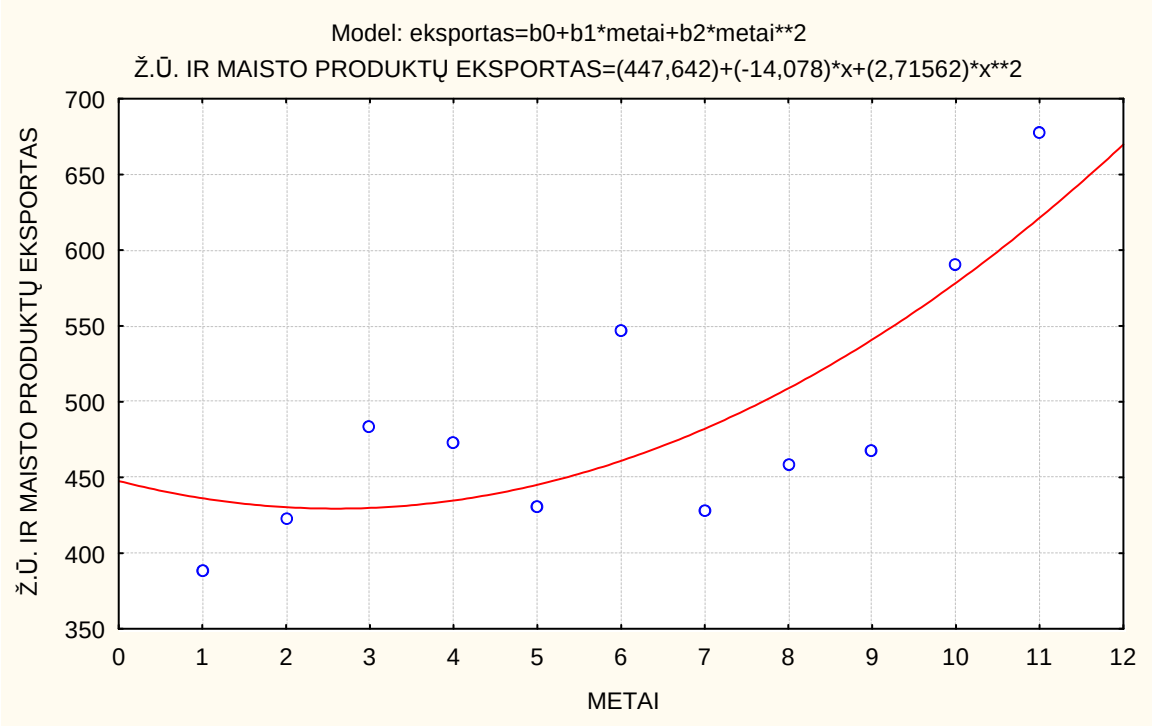
Turint suglodintus duomenis galima pereiti prie sisteminės komponentės analizės. Čia analizuosime trendo įtaką sisteminei komponentei.

Trendas - tai laiko eilučių komponentė, išreiškianti bendrą didėjimo ar mažėjimo tendenciją, naudojant mažiausiųjų kvadratų metodą ir regresinę analizę. Trendas yra nusakomas algebrine funkcija. Ji, kaip ir regresijos atveju, gali būti parinkta įvairiausių pavidalų. Mūsų atveju nagrinėsime tiesinį trendą.

3 pav. Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto tiesinio trendo grafikas

Paveiksle matyti, kad tiesinis trendas nelabai tinkamas, nes tyrimo duomenys nukrypę nuo tiesinio trendo, kurio lygtis y=377,0384+18,5091*x. todėl pabandysime pritaikyti parabolinį trendą.

4 pav. Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto parabolinio trendo grafikas

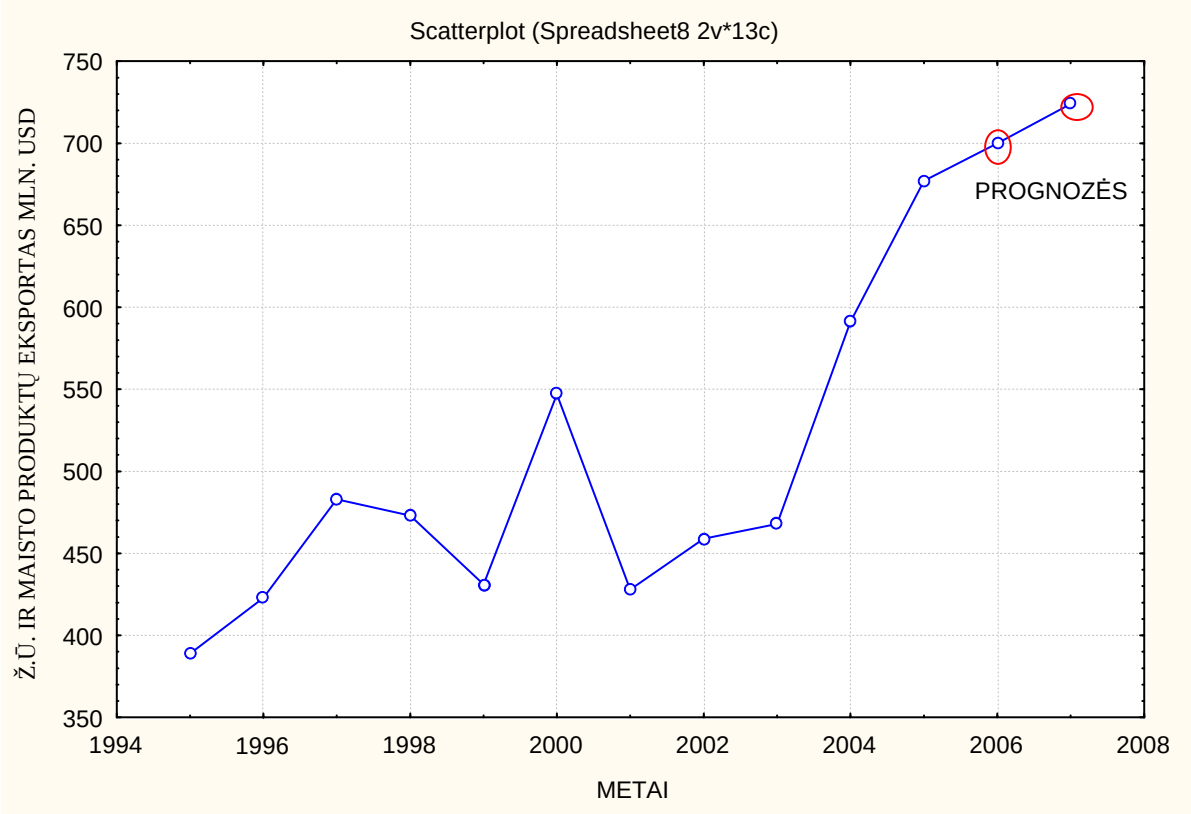
Pagal gautą parabolinio trendo lygtį apskaičiuojame prognozuojamą Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportą 2006 ir 2007 metams.

Prognozė 2006 metams (x=12)

y=(447,642)+(-14,078)*12+(2,71562)*12^2=699,76

Prognozė 2007 metams (x=13):

y=(447,642)+(-14,078)*13+(2,71562)*13^2=723,57

5 pav. Prognozuojamas Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2006 ir 2007 metais

Analizės rezultatai rodo eksporto augimo tendenciją 2006 – 2007 metais. Tyrimo rezultatus galime palyginti su 2007 lapkričio mėnesį paskelbtais PPO statistinių duomenų rezultatais (3 priedas). Taigi atlikta prognozė parodė, kad ž.ū. ir maisto produktų eksportas 2006 metais turėtų išaugti iki 699,76 US$ mln., o faktiniai duomenys rodo, kad išaugo iki 843 US$ mln. Taigi, rezultatai pranoko lūkesčius.

Čia galime teikti, pasitvirtino pirmoji iškelta hipotezė, kad PPO skatina ž.ū. ir maisto produktų augimą.

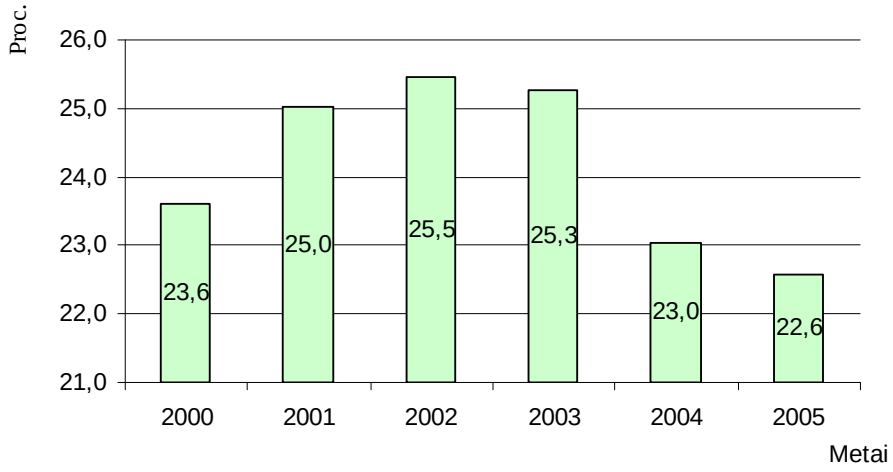
2.2. Moldovos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto analizė

Moldova PPO organizacijos nare tapo 2001 metų liepos 26 dieną. Stojimo procesą pradėjo 1993 metais, įgyvendino pagrindinius PPO susitarimus: GATT, GATS ir TRIPS.

Nors pastaruoju metu, kiek leidžia ekonominė bazė, Moldova padarė pažangą, ji išlieka viena neturtingiausių Europos šalių. Jai būdingas palankus klimatas ir žemės ūkiui labai tinkama žemė, bet nėra mineralinių išteklių telkinių. Dėl šių priežasčių ekonomika labai priklauso nuo žemės ūkio produktų – vaisių, daržovių, vyno ir tabako.

Moldova beveik visą energiją importuoja iš Rusijos. 1991 m. gruodžio mėn. suirus Tarybų Sąjungai, dėl energijos trūkumo labai sumažėjo gamyba. Nuo nepriklausomybės pradžios dėdama dideles pastangas ir vykdydama ambicingą reformą, Moldova įvedė konvertuojamą valiutą, leido laisvai formuotis kainoms, nustojo teikti lengvatinius kreditus valstybinėms įmonėms, rėmė nuolatinį žemės privatizavimą, pašalino eksporto kontrolę ir leido laisvai formuotis palūkanų normoms.

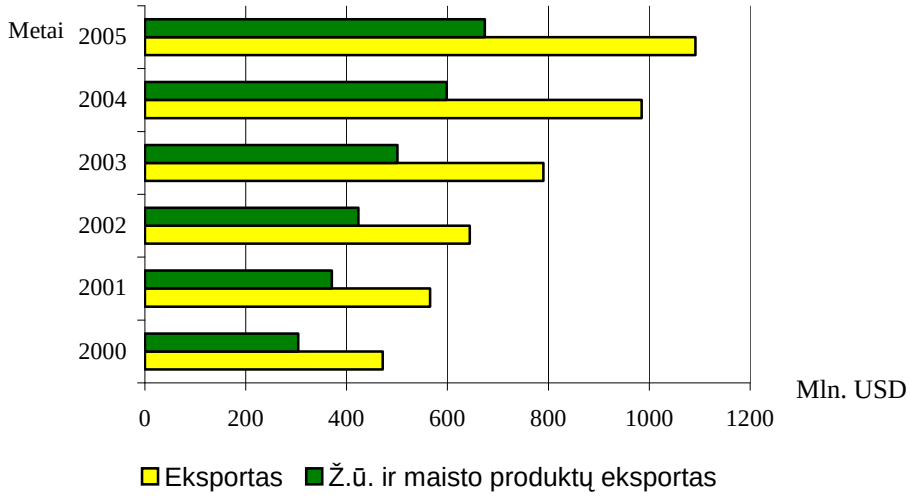
Ekonomika pradėjo augti 2000 m. ir nuo to laiko kiekvienais metais augo 7 proc. ar daugiau. Iki 2005 m. Moldovos BVP, tenkantis vienam gyventojui, palyginti su 2000 m. lygiu, padidėjo daugiau negu dvigubai, bet išlieka mažiausias Europoje.

6 pav. Moldovos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis bendrajame vidaus produkte 2000 -2005 metais [32, 36]

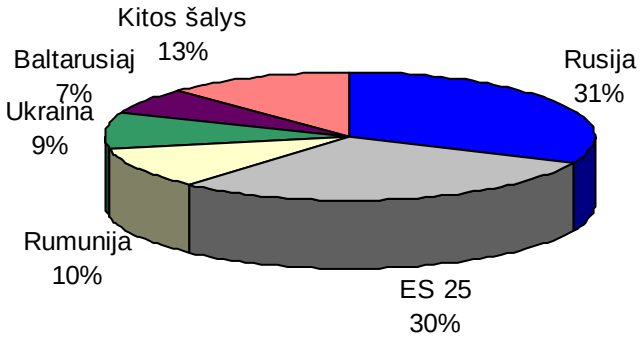
Ši diagrama parodo, kad žemės ūkio ir maisto produktų eksportas nuo 2003 metų sudaro vis mažesnę BVP dalį. Nors tiek bendrasis, tiek ž.ū. ir maisto produktų eksportas didėjo.

Čia galime patvirtinti, kad ženkliai didėjantis ž.ū. ir maisto produktų eksportas nuo Moldovos įstojimo į PPO didina BVP, tuo užtikrindamas ir ekonominę gerovę. Tačiau kartu išryškėja, kad ir mažėjant ž.ū. ir maisto produkto procentinei daliai BVP, pastarasis kiekvienais metais didėja. Tai reiškia, kad užsienio prekyba yra diversifikuojama ir sumažėjo priklausomybė nuo žemės ūkio sektoriaus.

7 pav. Moldovos bendrojo ir žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dinamika 2000-2005 metais [33, 36]

7 paveiksle matyti Moldovos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto kitimo tendencijas nuo 2000 iki 2005 metų. Tiek bendrasis šalies eksportas, tiek žemės ūkio ir maisto produktų eksportas visais analizuojamais metais didėjo. Tačiau matomas ir kitas kitimas, kad ž.ū. ir maisto produktų dalis bendrajame eksporte nors ir ne žymiai, bet mažėja. 2000 metais žemės ūkio ir maisto produktų bendrajame eksporte sudarė 64,53 proc., o 2005 m. 61,78 proc. Palyginus šiuos duomenis, matome, kad ž.ū. ir maisto produktų eksportas bendrajame eksporte su mažėjo 2,75 procentinio punkto.

8 pav. Moldovos eksporto struktūra 2005 metais [33, 36]

Patys svarbiausi Moldovos užsienio prekybos partneriai buvo Rusija ir Europos Sąjunga.

2004–2005 m. Moldova pradėjo vykdyti struktūrines reformas, ypač vyriausybei priėmus pirmiau minėtą Ekonomikos augimo ir skurdo mažinimo strateginį dokumentą (EASMSD). Vyriausybės įsipareigojimą vykdyti reformas sustiprino siekiai integruotis į Europą, kurie buvo

patvirtinti 2005 m. vasario mėn. priėmus Europos Sąjungos ir Moldovos Europos kaimynystės politikos veiksmų planą.

2005–2006 m. labai pablogėjo Moldovos prekybos balansas – daugiausia dėl didesnių energijos kainų poveikio. 2005 m. energijos (ypač mazuto) importo vertė padidėjo maždaug 50 proc. (iki maždaug 5 proc. BVP), o eksporto augimas šiek tiek sumažėjo. Atsigauti Moldovos ekonomikai labai trukdo neišspręstas Transnistrijos teritorijų klausimas. Transdnistrijai tenka nemaža dalis prekybos ir iš jos gaunamų pajamų – muitų, mokesčių, bet jos nepatenka į Moldovos biudžetą, o išlieka vietos valdžios žinioje.

2006 m. Rusijai nusprendus uždrausti vyno ir spiritinių gėrimų importą iš Moldovos (šis draudimas Transnistrijai netaikomas), pablogėjo prekybos balansas. Be Rusijos rinkos Moldovos vyno pramonė, sudaranti apie 25 proc. šalies BVP, pateko į didelę krizę, kuri padarė triuškinantį poveikį trapiai Moldovos ekonomikai ir reformų procesui. Pagal turimus duomenis apie 80 proc. viso Moldovoje pagaminamo vyno buvo tradiciškai eksportuojama į Rusiją.[20]

2005 metais daugiausia žemės ūkio produkcijos Moldova eksportavo į Rusiją ir ES. 2006 metais ES buvo pats svarbiausias Moldovos prekybos partneris, o 2007 Rumunijai įstojus į ES tapo dar reikšmingesnė šiai besivystančiai valstybei.

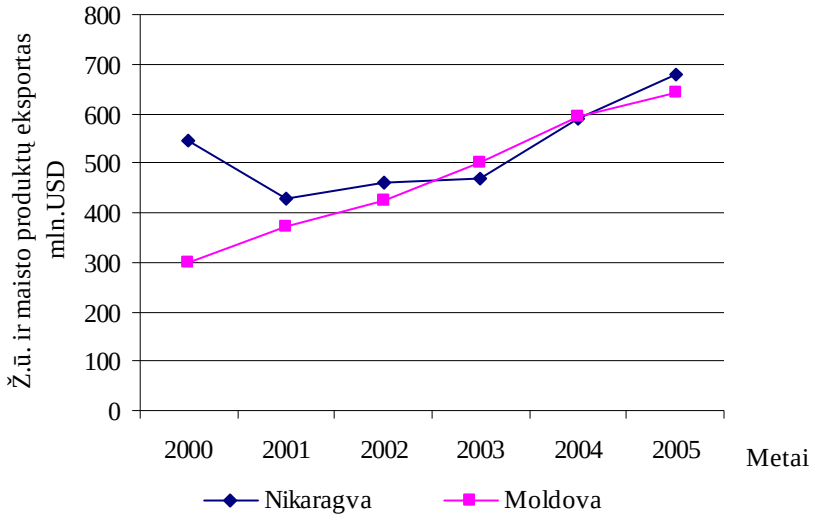
Partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimai tarp ES ir Moldovos buvo pasirašyti dar 1994 ir įsigaliojo 1998 metais rugpjūčio 1 dieną, pirmiesiems 10 metų.

Moldovos užsienio prekybos balanso deficitas 2007 m. sausio - balandžio mėnesiais sudarė 638,9 mln. USD. Lyginant su tuo pačiu 2006 m. laikotarpiu, jis išaugo 1,5 karto. Sausį - balandį Moldovos eksportas siekė 372,1 mln. USD. Tai buvo 18,9 proc. daugiau nei per tą patį 2006 m. laikotarpį. Eksportas į NVS šalis sumažėjo 13 proc. ir siekė 132,6 mln. USD, eksportas į ES išaugo 39,5 proc. ir siekė 191,4 mln. USD, eksportas į kitas šalis išaugo 2,1 karto ir siekė 48,1 mln. USD. Importas iš ES išaugo iki 457,7 mln. USD (49,6 proc.), importas iš NVS šalių išaugo 21,6 proc. ir sudarė 375,8 mln. USD.

Moldova daugiausiai eksportavo alkoholinių gėrimų, tabako gaminių, tekstilės, augalinės kilmės produktų (2 priedas). Daugiausiai importuojama buvo energijos resursų, automobilių ir elektros prietaisų, chemijos pramonės produkcijos.[25]

Demokratinėje Moldovoje stabilizavosi, tačiau ateityje reikalinga, pilietinės visuomenės vienybė, valstybinio valdymo stabilumas. Prekybą reikia diversifikuoti ir sumažinti šalies priklausomybę nuo Rusijos.

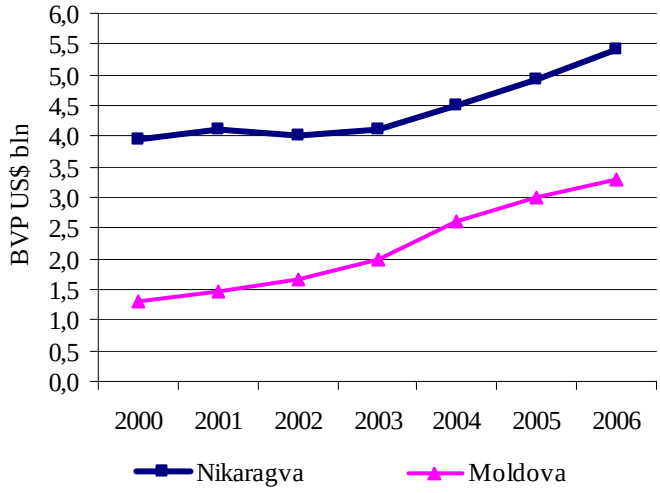
Antroje darbo dalyje nagrinėjome Nikaragvos ir Moldovos žemės ūkio ir maisto produktų eksportą. Iš 9 pav. galime vizualiai įvertinti kaip kitų šių šalių ž.ū. ir maisto produktas 2000 – 2005 metais.

9 pav. Nikaragvos ir Moldovos žemės ūkio ir maisto produktų ir maisto produktų eksportas 2000 - 2005 metais [33]

Palyginus šalių duomenis, galime daryti išvadą, kad 2000 metais Nikaragvos ž.ū. ir maisto produktų eksporto vertė buvo žymiai didesnė nei Moldovos, o vėlesniais metais ji beveik vienoda.

Tyrimo rezultatai rodo, kad Nikaragvos ir Moldovos ž.ū. ir maisto produktų eksportas įstojus į PPO išaugo ir tai įtakojo BVP augimą.

10 pav. Nikaragvos ir Moldovos bendrojo vidaus produkto dinamika 2000 - 2006 metais [32]

Pasaulio Banko paskelbtame valstybių, kurių BVP 2006 m. augo daugiausiai, sąraše Moldova užima 139 vietą. 2006 m. Moldovos BVP siekė 3,26 bln. USD. Nikaragvos 2006 m. BVP siekė 5,4 bln. USD.

Nors analizuojamų valstybių ž.ū. ir maisto produktų eksporto vertė panaši, iš 10 grafiko matyti, kad Nikaragvos BVP daug didesnis. Jei Nikaragvos ž.ū. ir maisto produktas eksportas

sudaro dešimtadalį BVP, tai Moldovos penktadalį. Tačiau paskutinių metų duomenys rodo, kad Moldova diversifikuoja šalies eksportą ir priklausomybė nuo žemės ūkio sektoriaus mažėja, o Nikaragvos atveju atvirkščiai. Abiem šalim ž.ū. ir maisto produktų eksportas yra labai svarbus ir narystė PPO leido labiau įsilieti į pasaulinę prekybą, o tai joms atnešė didžiulę ekonominę naudą.

IŠVADOS

1) Besivystančios šalys, esančios Afrikoje, Azijoje ir Lotynų Amerikoje, dar nepraėjusios industrializacijos stadijos. Šiose šalyse dažniausiai vyrauja žemės ūkis, gyventojai mažai raštingi, pasireiškia didelis nedarbas, sparčiai auga gyventojų skaičius. Apibūdinant šias šalis akcentuojama, kad jos augina eksportui vieną ar kelias žemės ūkio kultūras, tiekia užsieniui kokią nors iškasamą žaliavą.

2) Kiekvienoje šalyje yra svarbi eksporto politika, kuri vykdoma remiantis liberalizmo arba nacionalizmo požiūriais. Liberalizmas – tai valstybės ekonomikos politikos kryptis, pasisakanti už valstybės kontrolės apribojimą ir laisvą rinką. Nacionalizmas – tai valstybės ekonomikos politikos kryptis, kuria nacionalinė ekonomika saugoma nuo kitų šalių konkurencijos arba kuria plečiamos užsienio rinkos.

3) Pasaulio Prekybos Organizacija (PPO) yra viena svarbiausių tarptautinių organizacijų, sprendžianti tarptautinės prekybos problemas ir siekianti, kad šalių narių prekyba vyktų pagal tarpusavyje sutartas taisykles. Pasaulio prekybos organizacija buvo įkurta 1995 m., tačiau šios daugiašalės prekybos sistemos pradžia siekia 1940 m., kai buvo pasirašytas ,,Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos“.

4) Periodiškai vykstantys PPO derybų raundai reikšmingi tuo, kad jų dėka plečiama ir stiprinama daugiašalė prekybos sistema, grindžiama pasirašytomis sutartimis ir atskirai kiekvienos šalies narės prisiimtais įsipareigojimais.

5) Urugvajaus derybų raundo metu sudarytos prielaidos ilgalaikėms reformoms žemės ūkyje. PPO šalims narėms nuo 1995 m. sutarus mažinti importo muitus žemės ūkio produktams, vidaus rinkoje teikiamą paramą ir neteisėtą eksporto rėmimą, žengtas pirmas žingsnis liberalizuojant prekybą žemės ūkio produktais.

6) Šiuo metu vykstantis PPO derybų raundas, prasidėjęs 2001 m. lapkričio mėn., yra įvardijamas kaip Dohos plėtros darbotvarkė. Vienas iš pagrindinių šio raundo tikslų yra tęsti Urugvajaus raunde pradėtas reformas ir padėti besivystančioms šalims kuo geriau pasinaudoti sparčiai liberalizuojamos tarptautinės prekybos rezultatais. PPO šalys narės Dohos derybų raunde siekia nustatyti visiems priimtinas tarptautinės prekybos taisykles, kurios įteisintų šalių norą veikti sąžiningiau ir atviriau.

7) Nuo susikūrimo Europos Sąjunga plėtoja santykius su kitais pasaulio regionais, teikdama paramą vystymuisi ir sudarydama oficialius prekybos ir bendradarbiavimo susitarimus su atskiromis šalimis arba regioninėmis grupėmis. ES prekybos politika veikia Pasaulio prekybos organizacijoje nustatant daugiašalės prekybos sistemos taisykles bei sudarant dvišalius prekybos susitarimus. ES, kaip ir kitų PPO šalių, strateginis tikslas yra atverti rinkas ir sumažinti prekybos

barjerus. ES pasisako už tokią prekybos plėtrą, kuri padidintų eksportuojamų žemės ūkio ir maisto produktų apimtis.

8) Būdama ES narė, Lietuva plėtoja tarptautinius santykius prekybos ir ekonomikos srityje, kartu tampa šalimi paramos teikėja, kuri prisideda prie viso pasaulio raidos. Lietuva jau gali prisidėti prie besivystančių ir pereinamąjį laikotarpį išgyvenančių šalių gyvenimo kokybės gerinimo ir pasidalyti savo sėkminga patirtimi. Tą uždavinį Lietuva gali vykdyti įsitraukdama į Jungtinių Tautų programas, vystydama ES kaimynystės politiką.

9) Nikaragva yra viena iš neturtingiausių Centrinės Amerikos valstybių. Nikaragvoje ekonomika yra orientuota į eksportą ir pagrindinės eksporto prekės yra žemės ūkio produkcija. Tyrimo metu naudojant laiko eilučių analizės metodą atlikta prognozė Nikaragvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportui, kuri rodo kad 2006 ir 2007 metais eksportas augs atitinkamai 699,76 US$ mln. ir 723,57 US$ mln., taip patvirtinama hipotezė, kad PPO skatina eksporto augimą.

10) Atlikus Moldovos ž.ū. ir maisto produktų analizę, galime patvirtinti antrąją hipotezę, kad įstojimas į PPO ir Europos kaimynystės politikos įgyvendinimas Moldovos ekonomikai yra labai naudingi, ne tik dėl išaugusio ž.ū. ir maisto produktų eksporto, bet kartu tai paskatino integraciją į Europą.

Rita Jončaitė 2007-12-07 rijoncaite@stud.mruni.lt
ritula@list.ru

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Knygos:

1. Europos Sąjungos plėtra ir Rytų politika 2003-2004. Europos integracijos studijų centras.Vilnius: Sapnų sala; 2005. P.125-129.
2. Gilpin R. Tarptautinių santykių politinė ekonomija. (Niudžersis 1987): Algarvė, 1998.
3. Hix , Simson. Europos Sąjungos politinė sistema. Vilnius: Eurogrimas, 2006. P. 437 - 447.
4. Sakalas V. Duomenų analizė su STATISTICA. Vilnius: Margi raštai, 2003.
5. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: LTU, 2003.
6. Vijeikis J., Vileikienė B. Tarptautinis marketingas. Vilnius, 2003.
7. Žalimas D., Žaltauskaitė – Žalimienė S., Petrauskas L. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Juslita, 2001.P. 591-598.

Straipsniai iš žurnalo ar tęstinio leidinio:

8. Droždz J. Pasaulio prekybos organizacijos veikla.// Rinkotyra. 2006, Nr.2 (32).
9. Droždz J. Prekybos liberalizavimo iššūkiai. LAEI// Mano ūkis 2006, Nr.4.
10. Finance and economics. World trade talks. The Doha round looks for salvation in Delhi// The Economist, June 30th 2007.
11. Leaders. Global trade talks. Brazil's and India's backtracking on the Doha round is a mistake// The Economist, April 14th 2007.

Dokumentai iš interneto svetainių:

12. Bendrasis pranešimas 2006. Europos kaimynystės politika. Moldova// http://www.europa.eu/generalreport/lt/2006/rg80.htm ; prisijungimo laikas: 2007-10-19
13. Central intelligence agency. Economy. Nicaragua//https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nu.html#Intro; prisijungimo laikas: 2007-11-21.
14. Douglass C. North. Economic Performance through Time// http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1993/north-lecture.html; prisijungimo laikas: 2007-05-18.
15. ES pasirengusi metams atšaukti grūdų importo muitus// http://www.euro.lt/lt/naujienos/apie-lietuvos-naryste-europos-sajungoje/naujienos/2099/; prisijungimo laikas: 2007-12-01.
16. EU Trade Commissioner Mandelson and EU Agriculture Commissioner Mariann Fischer Boel to Washington DC for Doha talks//

http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/1125&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en; prisijungimo laikas: 2007-05-18.

17. Europos Komisija. Europos Sąjunga pasaulio arenoje. Draugiška kaimynystė// http://209.85.135.104/search?q=cache:OYR0hnI1adoJ:ec.europa.eu/publications/booklets/move/47/lt.doc+es+prekyba+su+moldova&hl=lt&ct=clnk&cd=10&gl=lt; prisijungimo laikas: 2007-09-25.
18. Europos Komisija. Mandelson P. Doha - kelias iš aklavietės per kompromisą// http://ec.europa.eu/commission_barroso/mandelson/speeches_articles/sppm057_lt.htm; prisijungimo laikas: 2007-05-18.
19. Europos Komisija. Tarybos reglamentas. Dėl laikino kai kurių grūdų importo muitų netaikymo 2007–2008 prekybos metais// http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?Type=TA&Reference=P6-TA-2007-0480&language=LT;prisijungimo laikas: 2007-12-01.
20. Europos Parlamentas. Prekybinės ir ekonominės Moldovos aplinkybės// http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/pr/642/642327/642327lt.pdf; prisijungimo laikas: 2007-09-25.
21. Lietuvos Ūkinikų Sąjunga. Matuliauskaitė L. Kokia bus Pasaulinė Prekybos Organizacija 21 amžiuje? http://www.lus.lt/index.php?mode=news_new&news_id=50; prisijungimo laikas: 2006-12-04.
22. Lietuvos Žemės Ūkio Ministerija. Tarptautinė prekyba daro įtaką ES žemės ūkiui// http://www.zum.lt/min/index.cfm?fuseaction=displayHTML&attributes.file=File_3150.cfm&langparam=LT; prisijungimo laikas: 2007-09-22.
23. Pasaulio prekybos organizacijos Steigimo sutartis 21994A1223(01)// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:21994A1223(01):LT:HTML; prisijungimo laikas: 2007-11-05.
24. Puleikytė K. Nikaragvos vidaus politikos dinamika ir išorinių veikėjų įtaka// http://www.geopolitika.lt/?artc=264; prisijungimo laikas: 2007-08-23.
25. Strateginių studijų centras. Moldovos įvykių apžvalga Nr 59// http://209.85.135.104/search?q=cache:T06dJ1GSNvgJ:www.ssc-lietuva.lt/picture/upload/pazyma_moldova_nr_059_20070619.pdf+moldovos+prekyba&hl=lt&ct=clnk&cd=4&gl=lt; prisijungimo laikas: 2007-10-21.
26. The evoliution of man. http://www.teutonicspectator.com/2005/12/31/the-economist-on-the-evolution-of-man; prisijungimo laikas: 2007 01 21.
27. Užsienio reikalų komitetas. Derybos dėl Europos Sąjungos ir Centrinės Amerikos asociacijos susitarimo (2006/2222(INI))//

http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2007-0079+0+DOC+WORD+V0//LT; prisijungimo laikas: 2007-09-26.

28. Užsienio reikalų ministerija. Pasaulio prekybos organizacija// http://www.urm.lt/data/6/LF17877_31eko.htm; prisijungimo laikas 2007-01-15.
29. World Trade Organization. Trade topics. Developing countries. Agriculture negotiations// http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negs_bkgrnd14_devopcount_e.htm; prisijungimo laikas: 2007-10-17.
30. World Trade Organization. Trade topics. Recent economic progress could be sustained by more multilateral liberalization// http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp268_e.htm; prisijungimo laikas 2007 10 21.
31. World Trade Organization.WTO News.. Agriculture questions swiftly examined, but information backlog worsens// http://www.wto.org/english/news_e/news07_e/ag_com_26sept07_e.htm; prisijungimo laikas: 2007-11-03.

Statistinių duomenų šaltinai

32. http://devdata.worldbank.org/data-query/
33. http://faostat.fao.org/Portals/_Faostat/documents/xls/Total_Agricultural_Exports.xls
34. http://www.fao.org/es/ess/toptrade/trade.asp?dir=exp&country=146&ryear=2004
35. http://www.fao.org/es/ess/toptrade/trade.asp?dir=exp&country=157&ryear=2004
36. http://www.fao.org/statistics/yearbook/vol_1_1/xls/c16.xls
37. http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anre98_e.pdf
38. http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anre99_e.pdf
39. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2000/section4/iv08.xls
40. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2001_e/section4/iv08.xls
41. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2002_e/section4_e/iv09.xls
42. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2003_e/section4_e/iv09.xls
43. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2004_e/section4_e/iv09.xls
44. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/section4_e/iv09.xls
45. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/section4_e/iv09.xls
46. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2007_e/section2_e/ii16.xls

VARTOJAMI SUTRUMPINIMAI

BLS – bendroji lengvatų sistema

BPP – bendra prekybos politika

BVP – bendrasis vidaus produktas

BŽŪP – bendroji žemės ūkio politika

CA – Centrinė Amerika

DDA – Dohos plėtros darbotvarkė

EK - Europos Komisija

EKP – Europos kaimynystės politika

ES – Europos Sąjunga

FAO – Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacija

GATT –Bendrasis susitarimas dėl muitų ir prekybos

PPO – Pasaulio prekybos organizacija

TRIPS – Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių prekyboje

Ž.Ū. – žemės ūkis

SANTRAUKA

Rita Jončaitė

Pasaulio prekybos organizacija ir jos įtaka besivystančių šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportui

Magistrantūros universitetinių studijų baigiamasis darbas, 53 puslapiai, 10 paveikslų, 6 lentelės, 46 literatūros šaltiniai, 3 priedai.

Raktiniai žodžiai: Pasaulio Prekybos Organizacija, besivystančios šalys, Europos Sąjunga, Dohos derybų raundas, žemės ūkio ir maisto produktai, eksportas, politika**.**

Tyrimo problema – makroekonominiu požiūriu besivystančių šalių atsilikimas daugelyje sričių. Kaip šias šalis integruoti į pasaulinę prekybos sistemą?

Tyrimo objektas – besivystančių šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportas ir jo skatinimo politika.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Pasaulio Prekybos Organizacijos įtaką besivystančių šalių žemės ūkio produktų ir maisto produktų eksportui.

Tyrimo uždaviniai:

1) išnagrinėti žemės ūkio ir maisto produktų eksporto politikos teorinius aspektus, įvertinant klasikines užsienio prekybos formas;

2) apžvelgti Pasaulio prekybos organizacijos funkcijas, principus, struktūrą, raidos ypatumus;

3) įvertinti PPO derybų raundų žemės ūkio politikos klausimais naudą besivystančioms šalims;

4) išnagrinėti ES politikos įtaką Nikaragvos ir Moldovos šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportui;

5) išanalizuoti besivystančių šalių, Nikaragvos ir Moldovos, žemės ūkio ir maisto produktų eksportą.

Tyrimų metodika. Tiriant PPO įtaką besivystančių šalių žemės ūkio ir maisto produktų eksportui ir jo skatinimo politikai atskirais metais, prognozuojant šių šalių vystymosi perspektyvas bei formuluojant darbo išvadas buvo remiamasi loginiu, mokslinės literatūros analizės, aprašomuoju, lyginimo, duomenų analizės, istoriniu, laiko eilučių analizės, grafinio duomenų vaizdavimo metodais.

SUMMARY

Rita Jončaitė

World Trade Organization and its influence on the export of agriculture and food products of developing countries

Final thesis of university master degree consists of 53 pages, 10 figures, 6 tables, 46 references, 3 supplements.

Key words: World Trade Organization, developing countries, Europe Union, Doha negotiation round, agriculture products, export, policy.

The problem of the analysis – developing countries in terms of macroeconomic indicators are lagging behind many areas. How to integrate them into the world trade system?

The object of the analysis - the export of the agricultural and food products of the developing countries

The aim of the analysis - WTO's influence on the agricultural and food products of the developing countries

The tasks:

1) to analyse theoretical aspects of agricultural and food products policy, evaluating the forms of foreign classical trade;

2) to review WTO's functions, background, structure and key issues of its development;

3) to evaluate the benefits of WTO negotiations on the agricultural policy issues for developing countries;

4) to analyse the influence of the EU on the export of agricultural and food products from Nicaragua and Moldova;

5) to analyse the export of agricultural and food products from developing countries cases of Nicaragua and Moldova.

The methods for the analysis. While investigating the influence of WTO to the export of agricultural and food products of developing countries, making assumptions for the future and formulating the outcomes of the work the logical, literature scientific analysis, descriptive, comparative, data analysis, historical, time series analysis and presentation of graphical data methods were used.

PRIEDAI

1 priedas

4 lentelė. Pagrindiniai Nikaragvos eksportuojami produktai 2004 metais [36]

	Commodity		Quantity		Value (000 US$)		Unit value (US$)
1	Coffee, Green	Mt	79783		126773		1589
2	Beef and Veal,Boneless	Mt	32723		92186		2817
3	Groundnuts Shelled	Mt	55920		39553		707
4	Cattle	Head	93239		35873		385
5	Sugar Refined	Mt	116206		21193		182
6	Beans, Dry	Mt	37233		18831		506
7	Beef and Veal	Mt	8997		18178		2020
8	Sugar (Centrifugal, Raw)	Mt	78990		15565		197
9	Cheese (Whole Cow Milk)	Mt	9949		14431		1450
10	Bananas	Mt	44939		11211		249
11	Cigars Cheroots	Mt	624		9196		14737
12	Coffee Extracts	Mt	2498		9117		3650
13	Flour of Wheat	Mt	26120		8482		325
14	Processed Cheese	Mt	7504		8189		1091
15	Pastry	Mt	8795		7512		854
16	Tobacco Leaves	Mt	1609		7351		4569
17	Oil of Groundnuts	Mt	5662		6077		1073
18	Alcohol Non Food Purpose	Mt	14828		5962		402
19	Dry Whole Cow Milk	Mt	2320		5721		2466
20	Beverages Dist Alcoholic	Mt	2904		5156		1775

2 priedas

5 lentelė. Pagrindiniai Moldovos eksportuojami produktai 2004 metais [35]

	Commodity	Quantity	Quantity	Value (000 US$)	Unit value (US$)
1	Wine	Mt	228036	215853	947
2	Oil of Sunflower Seed	Mt	69764	40820	585
3	Hides Wet-Salted Cattle	Mt	15011	36779	2450
4	Must of Grapes	Mt	66367	33379	503
5	Skins Wet-Salt Calves	Mt	7679	27708	3608
6	Beverages Dist Alcoholic	Mt	8540	26969	3158
7	Walnuts Shelled	Mt	10930	26770	2449
8	Apples	Mt	135395	24536	181
9	Sunflower Seed	Mt	76597	21253	277
10	Maize	Mt	85184	15967	187
11	Applejuice Concentrated	Mt	20554	11944	581
12	Tobacco Leaves	Mt	6889	8217	1193
13	Barley	Mt	93466	8025	86
14	Beef and Veal,Boneless	Mt	3853	6609	1715
15	Fruit Prepared nes	Mt	15383	6310	410
16	Dry Skim Cow Milk	Mt	3935	5946	1511
17	Cake of Sunflower Seed	Mt	56787	5843	103
18	Vegetables Pr by Vinegar	Mt	12594	5734	455
19	Seeds Fruits Spores Pl	Mt	449	4997	11129
20	Vegetables Prepared nes	Mt	9116	4554	50

3 priedas

6 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalis 1990 - 2006 metais mln. dolerių ir proc. [46]

	Value					Share in economy's total merchandise exports	
	1990	2000	2004	2005	2006	2000	2006 a
World	414723	552345	786020	850746	944531	8.8	8.0
Argentina	7482	11954	17082	19182	21333	45.4	45.8
Australia	11875	16446	22060	21209	22178	25.7	18.0
Belarus	-	761	1589	1720	1844	10.4	9.3
Brazil	9779	15467	30868	35052	39528	28.1	28.8
Bulgaria	...	605	1242	1440	1555	12.6	10.3
Cameroon b	695	438	763	735	1011	23.9	28.3
Canada	22339	34789	40100	41178	44230	12.6	11.4
Chile	2779	6399	9124	10098	11492	33.3	19.8
China	10060	16384	24121	28711	32543	6.6	3.4
Colombia	2514	3106	3510	4569	4922	23.8	20.2
Costa Rica	927	1812	2143	2337	2675	30.9	32.6
Côte d'Ivoire b	2374	2308	3571	3368	3508	59.4	41.7
Croatia	...	595	1014	1216	1518	13.4	14.6
Ecuador	1236	1948	2785	3215	3935	39.5	31.1
Egypt b	669	613	1331	1645	...	13.1	15.4
European Union (25)	-	229313	348078	371849	405247	9.4	8.9
intra-EU (25) exports	-	173280	269972	287643	309939	10.5	10.2
extra-EU (25) exports	-	56033	78106	84206	95308	7.1	6.4
Ghana b	...	621	1357	1643	1616	37.2	43.6
Guatemala	849	1618	1716	1996	2229	60.0	37.0
Honduras c	680	782	915	1073	1184	21.2	24.6
Hong Kong, China	4556	5693	4634	4314	4688	2.8	1.5
domestic exports	821	454	517	535	576	1.9	2.5
re-exports	3735	5240	4116	3779	4113	2.9	1.4
Iceland	1274	1257	1778	1833	1857	66.1	53.7
India b, d	3506	6401	8588	10780	14412	14.1	11.7
Indonesia	4154	7764	12142	14063	18320	11.9	17.7
Iran, Islamic Rep. of b	601	932	1530	2279	2657	3.2	3.6
Israel b	1327	1182	1520	1521	1532	3.8	3.3
Japan	3298	4395	5468	6007	6482	0.9	1.0
Jordan	111	190	568	654	704	10.0	13.6
Kenya	559	1062	1386	1503	...	61.3	45.6
Korea, Republic of	2985	4298	4984	5285	5346	2.5	1.6
Malaysia	7500	8015	13127	13377	15573	8.2	9.7
Mexico	3466	9100	11142	12557	14694	5.5	5.9
Morocco	1228	1746	2054	2575	2629	23.5	20.7
New Zealand	5966	7642	12157	13006	13235	57.6	59.0
Nicaragua	295	547	591	716	843	84.8	82.0
Norway	3077	4244	5007	5926	6615	7.1	5.4
Pakistan b	1081	1234	1570	2155	2210	13.7	13.1
Panama b	263	580	757	820	774	67.5	73.9
Paraguay	863	699	1406	1432	1582	80.4	83.0
Peru	789	1911	2676	3162	3812	27.2	16.3

	Value					Share in economy's total merchandise exports	
	1990	2000	2004	2005	2006	2000	2006 a
Philippines	1683	2026	2553	2729	3075	5.1	6.5
Romania	184	829	1381	1458	1760	8.0	5.4
Russian Federation b	-	7757	12241	14677	17055	7.3	5.6
Serbia	...	...	...	...	1372	...	21.3
Serbia and Montenegro	...	389	935	1020	...	22.6	20.1
Singapore	4095	3723	4293	4542	5088	2.7	1.9
domestic exports b	1183	1202	1769	1879	2101	1.5	1.5
re-exports b	2912	2521	2524	2662	2992	4.3	2.3
South Africa	1691	3227	4661	5246	5022	10.8	8.6
Sri Lanka b	758	1093	1252	1496	1697	20.1	24.6
Switzerland	2244	2521	3731	4007	4693	3.1	3.2
Syrian Arab Republic	767	621	986	1084	...	13.4	12.4
Taipei, Chinese	3732	3509	4346	4468	4320	2.4	2.0
Tanzania	...	432	618	682	704	65.9	41.6
Thailand	7786	12220	17072	17816	21584	17.7	16.5
Tunisia b	418	548	1137	1155	1467	9.4	12.7
Turkey b	3300	3828	6304	8093	8666	13.8	10.1
Ukraine	-	1585	3908	4734	5132	10.9	13.4
United Arab Emirates b	501	2155	3244	3387	3633	4.3	2.6
United States	59404	71408	79567	82674	92664	9.1	8.9
Uruguay	1025	1278	1860	2129	2566	55.7	64.9
Viet Nam b	...	3954	5958	6893	...	27.3	21.2

a or nearest year
b includes Secretariat estimates.
c shares include significant exports into processing zones
d figures refer to fiscal year